

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Maarja Ojassalu

VAHISTATUTE HÕIVETEGVUSE KORRALDUS
TALLINNA VANGLA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Piret Adrik
Kaasjuhendaja:
Inga Karton MSc

Tallinn 2010

ANNOTATSIOON

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: märts 2010
Töö pealkiri: Vahistatute hõivetegevuse korraldus Tallinna Vangla näitel	
Töö autor: Maarja Ojassalu	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas
allkiri:	
<p>Lühikokkuvõte: Töö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 54 leheküljest. Lõputöös on 3 joonist ja üks tabel. Lisana on välja toodud intervjuu kava. Töö koosneb sissejuhatausest, kolmest peatükist ja alapeatükkidest, jooniste loetelust, mõistete seletusest, kokkuvõttest ja võõrkeelsest kokkuvõttest. Kokkuvõte on tehtud eesti ja vene keeles. Kasutatud on 45 allikat. Lõputöö hüpoteesideks on: programmides osalemise ja distsipliinirikumiste toimepanemise vahel on seos- tegevustes osalenud vahistatud panevad toime vähem distsipliinirikumisi kui mittehõivatud vahistatud- ei leidnud kinnitust; teine hüpotees: programmide läbiviijate hinnangul on programmides osalemine vahistatutele kasulik- leidis kinnitust. Alahüpotees: Peamiseks takistuseks vahistatutele programmide läbiviimisel on vahistatute suur liikuvus vanglas sees ning vanglate ja kohtute vahel- leidis kinnitust. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks ning hüpoteeside lahendamiseks viidi 2010. a. läbi Riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registril põhinev uuring Tallinna Vangla vahistatute seas samuti ka korrelatsiooniuuring kinnipeeturegistrist saadud andmete põhjal ning intervjuud Tallinna Vangla ametnike seas, kes tegelevad vahistatutele mõeldud tegevuste läbiviimisega. Töö eesmärgiks on kirjeldada vahistatute hõivetegevuse korraldust ja tähtsust Tallinna Vangla näitel. Tööst selgub ka kinnipeetavate töötamise, õppimise ja sotsiaalprogrammides osalemise tähtsus ja sellest tulenevalt vahistatute hõivetegevuse olulisus.</p>	
Võtmesõnad: vahistatud; programmid; stress; distsipliinirikumised, sotsiaalsed oskused	
Ключевые слова: подследственные, программы, стресс, дисциплинарные проступки, социальные навыки	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Kaitsemisele lubatud Kolledži direktor: Hannes Liivak	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Piret Adrik	Allkiri:
Kaasjuhendaja: Inga Karton	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD	3
MÕISTED	5
SISSEJUHATUS	6
1. EELVANGISTUSE TÄIDEVIIMISE KORRALDUS	8
1.1. Vahistamise eesmärk ja õiguslikud alused	8
1.2. Vahistatute võimalused vanglas	10
2. VANGISTUSE MÕJU JA HÕIVETEGEVUSE TÄHTSUS.....	13
2.1. Vangistuse mõju kinni peetud isikule.....	13
3.2. Töehõive vanglas.....	16
2.3. Hariduse omandamine vanglas	18
2.3.1. Vabatahtlike tegevus	19
2.4. Sotsiaalprogrammid vanglas.....	20
2.4.1. „Sotsiaalsete oskuste treening“	22
2.4.2. „Eluviisitreening“	24
2.4.3. „Viha juhtimine“	24
2.4.4. „Convictus“	25
3. UURIMUSLIK OSA	27
3.1. Uurimuse meetodika, korraldus ja valim	28
3.1.1. Kinnipeeturegistril põhinev uuring.....	28
3.1.2. Intervjuu	29
3.2. Uurimuse tulemused	30
3.2.1. Kinnipeeturegistri uuringu tulemused	30
3.2.2. Intervjuude tulemused	34
3.3. Uurimuse järelused	41
3.3.1. Kinnipeeturegistri uuringu järelused	41
3.3.2. Intervjuude järelused	42
3.4. Ettepanekud	42
KOKKUVÕTE.....	44
PEZJOME	46

KASUTATUD KIRJANDUS	47
JOONISED	52
LISAD	53
Lisa 1. Intervjuu küsimustik.	53

MÕISTED

Rehabilitatsioon on erialane tegevus inimese oskuste ja jääkvõime ning tugisüsteemide arendamiseks, mille eesmärk on inimese toimetuleku taseme suurendamine ja kõrvalabi või toetuse vähendamine (Sõmer 2004).

Kuritegevus on ühiskondlik õigusvastane süüline tahtlik tegu, mis on kriminaal- või mõne muu seaduse alusel karistatav (Laine 1997:54).

Riskitegur on tegur, mis suurendab kahjustatuse või probleemkäitumise ilmnemise tõenäosust (Kask 2005).

Riskihindamine on tegevus, mille käigus analüüsitakse isiku sotsiaalmajanduslikku seisut, tema tervislikku seisundit, iseloomuomadusi, kriminaalset minevikku ja otsustatakse, mis võib edaspidi saada kuritegude vallandajaks ja põhjustajaks (Kask 2005).

Sotsiaalprogramm on mõtestatud tegevuste süsteem, mille realiseerimise kaudu toimub rehabilitatsiooniprotsess (Kask 2005).

Deprivatsioon ehk ilmajätus tähendab teatud ressursside nappust ning sotsiaalse sidususe puudumist, ehk teisisõnu väheseid võimalusi osaleda ühiskonna majandus-, sotsiaalses, poliitilises ja kultuurielus (Tänav 2008).

SISSEJUHATUS

Eestis on praegu viis tegutsevat vanglat: Tallinna, Tartu, Murru, Viru ja Harku. Kambrisüsteemile üleminekut alustati Tartu Vangla rajamisega, 2008. aastal avati Viru Vangla. Pärast Tallinna Vangla uute hoonete valmimist ning Tallinna ja Harku Vangla liitmist, jääks Eestisse neli vanglat: Tallinna, Tartu ja Viru Vangla piirkondlike kuni 1000-kohalise kambervanglatena ning Murru Vanglasse jäävad karistust kandma kinnipeetavad, kel ei ole probleeme allumisega karistuse täideviimise protsessile. (Karistuse...2009)

Lõputöö on kirjutatud teemal „Vahistatute hõivetegevuse korraldus Tallinna Vangla näitel“. Töö eesmärkideks ja ülesanneteks on: kirjeldada vahistatute hõivetegevuse korraldust ja tähtsust Tallinna Vangla näitel, viia läbi uurimus erinevaid programme läbiviivate vanglateenistuse ametnike seas ja sotsiaalprogrammides osalenud ja mitte osalenud vahistatute suhtes, analüüsida ja välja tuua uurimuse tulemused, püstitatud hüpoteeside ümberlükkamine või kinnitamine, ettepanekute esitamine.

Lõputöö hüpoteesideks on seatud:

- programmides osalemise ja distsipliinirikumiste toimepanemise vahel on seos- tegevustes osalenud vahistatud panevad toime vähem distsipliinirikumisi, kui mittehõivatud vahistatud;
- programmide läbiviijate hinnangul on programmides osalemine vahistatutele kasulik.

Alahüpotees: Peamiseks takistuseks vahistatutele programmide läbiviimisel on vahistatute suur liikuvus vanglas sees ning vanglate ja kohtute vahel.

Teema aktuaalsus seisneb selles, et senini pole täiskasvanud vahistatutele võimaldatud aktiivselt osaleda erinevates programmides, kuna eelvangistuse näol ei ole tegemist karistuse, vaid kriminaalmenetluses kohaldatud tõkendiga. (Sootak & Pikamäe 2001:66)

Kinnipidamisasutused ei saavuta täielikult oma eesmärki, kui tähelepanu pööratakse ainult süüdimõistetutele, sest vahistatud võivad vangistusasutustes viibida samuti mitmeid aastaid

ning selle aja jooksul nende sotsiaalsed oskused halvenevad, nad ei suuda vabanes isendaga hakkama saada. Seetõttu on autori sooviks lõputööga näidata, et vahistatute hõivamine erinevate programmide ja tegevustega on sama tähtis, kui kinnipeetavate hõivamine erinevate tegevuste ning õppeprogrammidega.

Tallinna Vanglas viibivad täiskasvanud nais- ja meessoost vahistatud ning meessoost süüdimõistetud isikud. Eraldihoidmise printsiibi kohaselt tuleb vanglas hoida eraldi naisi ja mehi, vahistatuid ja kinnipeetavaid (Vangistusseadus, 25.01.1995. a) (edaspidi VangS), seetõttu on vahistatute hõivetegevuse korraldamine mõnevõrra raskendatud ning peab olema korralikult läbi mõeldud.

Tulenevalt VangS § 12 lg-st 5 võib teha erandeid eraldihoidmise printsiibis, kui see on vajalik seoses õppimise, töötamise või muu tegevusega. Eelvangistuse kandmisel kohaldatakse vahistatutele Vangistusseaduses süüdimõistetutele õppimist, töötamist ja muud hõivet kohaldavaid paragrahve peamise erandiga, et vahistatul on töötamine vabatahtlik ja makstavast töötasust ei tehta kinnipidamisi. Arvestama peab selle juures muidugi seda, et vahistatule ei oleks kohtu või prokuratuuri poolt määratud suhtlemispiiranguid. (Tüllinen 2008)

Lõputöö koosneb kolmest põhiteemast:

1. Eelvangistuse täideviimise korraldus- peatükis antakse ülevaade vahistamise eesmärgist ning õiguslikest alustest ja vahistatute võimalustest üldse.
2. Vangistuse mõju ja hõivetegevuse tähtsus- peatükis antakse ülevaade sellest, kuidas vangla inimesele mõjub ning miks oleks vaja ka vahistatuid erinevate tegevustega hõivata. Samuti antakse ülevaade, miks on teatud tegevused vahistatutele tähtsad, tuues näiteks selle, kuidas on kinnipeetavatele kasuks tulnud nende erinevate tegevustega hõivamine. Samuti tuuakse välja erinevad kursused ja sotsiaalprogrammid, mida Tallinna Vangla vahistatutele võimaldab.
3. Uurimuslik osa- peatükis tuuakse välja uurimuse metoodika, korraldus ja valim. Samuti lahendatakse hüpoteesid ning tehakse uuringu tulemustele tuginedes järeldused ja ettepanekud.

Käesolevas töös on kasutatud õigusaktide 15.12.2009. a. seisuga redaktsioone.

1. EELVANGISTUSE TÄIDEVIIMISE KORRALDUS

1.1. Vahistamise eesmärk ja õiguslikud alused

Tallinna Vangla põhimääruse § 1 (Vastu võetud justiitsministri 6.12.2001. a määrusega nr 92) (edaspidi Põhimäärus) kohaselt on Tallinna Vangla justiitsministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, mis viib täide vabadusekaotust ja eelvangistust ning korraldab kriminaalhooldust. 2009.a 27. aprilli seisuga on Tallinna Vanglas 556 vahistatut (Tallinna Vangla 2009a).

Vahistatu on VangS § 4 kohaselt isik, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas. Vahistamine on kahtlustatavale, süüdistatavale või süüdimõistetule kohaldatav tõkend, mis seisneb isikult kohtumääruse alusel vabaduse võtmises (Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003. a) (edaspidi KrMS).

Kahtlustatava või süüdistatava võib vahistada prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse alusel või kohtumääruse alusel, kui ta võib kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduda või jätkuvalt toime panna kuritegusid (KrMS § 130 lg 2). Kohtu alla antud ja vabaduses viibiva süüdistatava võib vahistada linna- või maakohtu või ringkonnakohtu määruse alusel, kui ta ei ole kohtu kutsel ilmunud ja võib kohtumenetlusest jätkuvalt kõrvale hoiduda (KrMS § 130 lg 4).

Kohtueelses menetluses ei või kahtlustatav või süüdistatav olla vahistatud üle kuue kuu (KrMS § 130 lg 3). Kriminaalasja erilise keerukuse või mahukuse korral või kriminaalmenetluses rahvusvahelise koostööga kaasnevatel erandlikel asjaoludel võib eeluurimiskohtunik riigi peaprokuröri taotlusel pikendada vahi all pidamise tähtaega üle kuue kuu (KrMS § 130 lg 3¹).

Eelvangistuse näol ei ole tegemist karistusega, vaid kriminaalmenetluses kohaldatud tõkendiga eesmärgiga vältida uute kuritegude toimepanemist või kahtlustatava pakkuminekut (Sootak & Pikamäe 2001:66).

Justiitsministeeriumi 2008. aasta uuringu kohaselt on keskmine ajaperiood, mil isik viibib kohtualusena või eeluuritavana vangistusasutuses 127 päeva. Keskmine karistuse pikkus vaadeldud kogumis on 362 päeva, seega viibib kinni peetav isik 35% oma vangistuse ajast kinnipidamisasutuses eeluuritava või kohtualusena. (Tüllinen 2008)

Ajaperioodil 01.01.2008 – 01.06.2008 vabastati vanglast 86 kinni peetavat isikut, kelle karistus sai ära kantud täielikult või siis osaliselt. Seega kannavad aasta jooksul ligi 170 kinni peetavat isikut karistust vaid vahistatuna. (Tüllinen 2008)

2008. a. jooksul vabastati vahi alt kokku 2159 isikut, kelle keskmine vahi all viibimise aeg oli 5,2 kuud ehk siis 158 päeva. Kohtueelses menetluses vahi alt vabanenutest vaadeldi 1460 isikut, kelle keskmine vahi all viibimise aeg oli 3,9 kuud ehk siis 118 päeva. Kohtueelses menetluses vahi all viibimise aja hulka arvestati ka kinnipidamine 48 tunniks. 1907 oli neid isikuid, kes vabanesid vahi alt kohtumenetluses. Nende isikute keskmiseks vahi all viibimise ajaks kujunes 2,9 kuud ehk 89 päeva. Kohtumenetluses vahi all viibinud isikute madalamat keskmist vahistamise kestust mõjutab suure tõenäosusega nende isikute hulk, kes vahistati seoses kriminaalhooldusnõuete mittetäitmisega. (Klopets 2009)

Võrreldes välisriikidega on Eestis vahistamiste kestus kõrgem ning ka vahistamiste arvus esineb erinevusi. Kui Eesti keskmine vahistatute arv oli 2007. aasta seisuga 70 isikut 100 000 elaniku kohta, siis Soomes oli vastav näitaja 10. Norras oli vahistatute suhtarv 15, Rootsis 18, Taanis 18, Saksamaal 16. Kuigi Soomes on keskmine vahistamise aeg 1,7 kuud lühem kui Eestis, siis on see hetkel tõusuteel: 2000. aastal 2,7 kuud, 2005. aastal 3,2 kuud ning 2008. aastal 3,5 kuud (Klopets 2009).

Vahistatute retsidiivsuse väljaselgitamiseks tehti 2008. a. vahistatute suhtes päring karistusregistrisse, mille kohaselt uuriti, kui paljud isikud olid kriminaalkorras karistatud ajavahemikus 2005-2007. Kriminaalkorras karistatuid oli sel ajavahemikul 59% 2392-st 2008. a. vahistatud isikutest. Fakt, et 41% isikutest selles vahemikus kriminaalkaristust ei saanud, ei tähenda aga automaatselt seda, et tegu oli kriminaalkorras karistamata isikutega. Nad võisid näiteks olla sellel ajavahemikul vanglas. Vahemikus 2005-2007 aastatel kriminaalkorras karistamata isikutel oli 21.05.2009 seisuga vähemalt kaks kehtivat kriminaalkaristust 446 isikul. Seega ei karistatud isikuid küll nimetatud vahemikus, kuid neil oli siiski 21.05.2009 seisuga vähemalt kaks kehtivat kriminaalkaristust (Klopets 2009).

1.2. Vahistatute võimalused vanglas

Eelvangistuses viibivatel isikutel pole veel süüdimõistvat kohtuotsust, seega ei ole eelvangistuse eesmärgiks vahistatute resotsialiseerimine, mistõttu puudub neil ka võimalus pääseda erinevatesse sotsiaalprogrammidesse. Sellegi poolest peab vahistatu eelvangistuse lõppedes olema sotsiaalselt ja majanduslikult samas olukorras kui oli enne kinnipidamisasutusse sattumist ning suutma toime tulla ilma õigusrikkumisi toimepanemata, seetõttu on vahistatute jaoks olemas erinevad võimalused tavaühiskonnaga sidemete hoidmiseks. (Ministeeriumide...2002)

Vanglas viibides on vahistatutel õigus kirjavahetusele ja telefoni kõnedele, mis aitab neil hoida suhteid lähedastega. (VangS § 96 lg 1) Kirjavahetus ja telefoni kasutamine toimuvad vahistatu kulul (VangS § 96 lg 2). Vahistatule telefoni kasutamise võimaldamisel peab olema välistatud erinevates kambrites viibivate vahistatute sidepidamine ja kokkusaamine. (Vangla sisekorraeeskiri, Vastu võetud justiitsministri 30.11.2000. a määrusega nr 72, § 52 lg 2) (edaspidi VSKE) Vahistatu kirjavahetuse pidamist ning telefoni kasutamist võib piirata prokuratuuri või kohtu määrusega, sellistele vahistatutele on aga just eriti tähtis igasuguse kambrivälise tegevuse võimaldamine. (VSKE § 52 lg-d 4, 5; Õiguskantsleri...2008)

Vahistatule lubatakse lühiajalisi kokkusaamisi isiklikes, õiguslikes või ärilistes huvides, mida vahistatu ei saa teostada läbi kolmandate isikute (VangS § 94 lg 1). Vahistatul, kes on mõne välisriigi kodanik, on piiramatult õigus kokku saada oma riigi konsulaartöötajaga (VangS § 94 lg 2). Vahistatul on õigus piiramatult kohtuda oma kaitsja, advokaadist esindaja, vaimuliku ja oma riigi konsulaartöötajaga ning tõestamistoimingu tegemiseks notariga. Kokkusaamised toimuvad segamatult. Vanglaametnik võib kokkusaamisi jälgida, kuid mitte pealt kuulata.

CPT on oma 2003. aasta raportis kirjutanud, et soovib ühtsustada vahistatute pereliikmete ja teiste isikutega kokkusaamiste sagedust ja kestust. CPT arvamuse kohaselt peaks vahistatutele olema võimaldatud lühiajalised kokkusaamised kord nädalas vähemalt 30 minutit. (CPT 2003)

Vahistatutele tagatakse võimalus lugeda üleriigilisi ajalehti ja ajakirju ning on lubatud ka vanglas olles isiklikul arvel oleva raha eest tellida ajalehti ja ajakirju, mis ei ohusta vangistuse täideviimise eesmärke, vangla julgeolekut või sisekorda, samuti on kättesaadavad vangla raamatukogus olevad raamatud. (VangS § 93 lg 3). Vangistusasutuses võimaldatakse vahistatutel ka jälgida raadio- ja televisioonisaateid, seega on nii eeluuritavatele, kohtualustele kui ka süüdimõistetutele võimaldatud hoida ennast vanglavälises ühiskonnas toimuvaga kursis. (VangS § 93 lg 3)

Vahistatutele avatakse vanglas isikuarve, kuhu kantakse temale laekuvad summad (VangS § 93 lg 2). Vahistatu võib kasutada isikuarvet kogu seal oleva summa ulatuses (VSkE § 56).

Vahistatu soovil võimaldatakse tal vähemalt üks tund päevas viibida vabas õhus (VangS § 93 lg 5).

Vahistatutele üldiselt õppimis- ja töötamisvõimalusi ei anta, kuna nende vanglas viibimise aeg ei ole kindlalt määratletud. (Ministeeriumide...2002) Alaealisele vahistatule, kes on olnud eelvangistuses vähemalt üks kuu, võimaldatakse põhi- või üldkeskhariduse omandamise jätkamine vastava riikliku õppekava alusel (VangS § 93 lg 4). Kui vahistatu soovib töötada ja vangla saab talle seda võimaldada, kohaldatakse tema suhtes Vangistusseaduse paragrahve 39, 40 ja 43. (VangS § 93 lg 7)

Olulistel ja edasilükkamatutel isiklikel, õiguslikel või ärilistel asjaoludel, mis nõuavad vahistatu isiklikku kohalolekut, on vangla direktoril õigus lubada vahistatu välja viia järelevalve all kuni üheks päevaks, kui selleks on andnud nõusoleku uurimisasutus, prokuratuur või kohus, kui kriminaalasi on kohtu menetluses. Väljaviimise kulud kannab vahistatu (VangS § 99 lg 1).

Vahistatute jaoks on küll mitmeid seadusega paika pandud võimalusi kuidas hoida kontakti vanglavälise ühiskonnaga ja kuidas kinnipidamisasutuses aega veeta, kuid siiski tekitab eeluuritavates ja kohtualustes pinget teadmatust oma karistuse kohta, kuna neil puudub kindel ülevaade sellest, mis neist edasi saab. Vahistatute olukorra muudab veel keerulisemaks asjaolu, et eelvangistushoone kambrites viibitakse kuni kuuekesi, mistõttu puudub kambrites viibivatel isikutel privaatsus ning mõnede kambrite seisukord on üpris vilets, mis omakorda rusub seal viibivaid inimesi. (CPT 2003)

Seetõttu on piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) pööranud tähelepane sellele, et vahistatutele tuleb tagada kambriväline tegevus sarnaselt süüdimõistetutega. Vahistatud viibivad kambris tavaliselt 23 tundi ööpäevas, seega ei ole CPT nõus sellega, et vahistatud jäetakse tegevusetult nende kambritesse, vaid soovib neile võimaldada kambrivälist tegevust umbes 8 tundi päevas. Vanglasse sattumisel on inimesele negatiivne mõju, seega aitab igasugune tegevus neil hoiduda enesesse tõmbumisest ning säilitada sidemeid väljaspool vangistusasutust oleva ühiskonnaga. (CPT 2003)

2. VANGISTUSE MÕJU JA HÕIVETEGEVUSE TÄHTSUS

2.1. Vangistuse mõju kinni peetud isikule

Vangistus on karistus, mille täideviimisel kohaldatakse kinnipidamist eesmärgiga suunata kinnipeetavat õiguskuulekale käitumisele ja kaitsta õiguskorra huve. Vangistusest vabanemisel peaks isik ühiskonnas saama hakkama ilma uusi kuritegusid sooritamata (Ministeeriumide...2002).

Riigikontrolli hinnangul ei saavuta vanglad oma eesmärgi - mõjutada kinnipeetavaid edaspidi hoiduma kuritegude toimepanemisest, kuna enamik kinnipeetavaid isikuid on karistuse kandmise ajal minimaalselt kasuliku tegevusega hõivatud, see aga süvendab nende eemaldumist ühiskonnast. Seetõttu puuduvad kinnipeetavatel pärast vabanemist vajalikud oskused ja teadmised vabaduses hakkama saamiseks. (Ministeeriumide...2002)

Läbi aegade on ühiskond kurjategijaid karistanud nii füüsiliselt, maksudega, pagendusse saatmisega kui kinnises ruumis hoidmisega, kuid need ei ole toonud efektiivseid tulemusi inimeste õiguskuulekaks muutmisel. Põhiideeks inimese aitamisel kuritegelikust mõtteviisist vabanemisel on - tõhusa taasühiskonnastava sekkumise tulemuseks on seaduserikkuja maailmapildi muutumine, eriti võimu, võimuesindajate ja reeglite kohapealt ning sellest tulenevalt sotsiaalse ja anti-sotsiaalse käitumise vahest arusaamine. Vangistus õpetab inimesele aga seda, kuidas vanglas ellu jääda, kuid oskus vanglas enda eest seista ei aita inimest vabaduses. (Pollock 2003:1; Gornik 10.11.2009; Ministeeriumide...2002; Laine 1994:24)

Umbes aastaga omandatakse vanglakäitumise põhivõtted, järgneb harjumine, kalestumine, ühiskonnast võõrandumine, isiksusetaju nõrgenemine. Inimene muutub silmakirjalikuks, vanglamiljöö võetakse pikkamööda omaks, tagasitee muutub iga aastaga aina ahtamaks. Omandatakse uued väärtushinnangud, uus suhtluskeel, uus sotsiaalne keskkond. Vanglasse sattunutele saavad osaks teiste kinni peetavate isikute poolne mõnitamine, vägivald, seksuaalne kuritarvitamine ja selle mõju inimesele. Tekivad sidemed teiste kurikaeltega, kaob tööharjumus. (Lätti 2003, Euroopa Nõukogu 1990:16, Käsk 29.04.2009)

Mida kauem viibitakse vanglas, seda vaevalisem on tee tagasi tavaühiskonda, kus toidu, vee, elektri, pesupesemise, sauna, üldse kõige eest peab maksma, kus pidevalt peab järgima mingeid, kunagi ammu niigi kehvasti omandatud reegleid. Õpitud abitus on oma töö teinud, sotsiaalsed oskused lootusetult kängunud. Lihtsam on naasta omaseks saanud keskkonda, kui näha vaeva normaalsesse ellu sulandumisega. Vangla lakkab olemast karistusasutus, ta hakkab täitma hoolekande funktsiooni, eitades end sel moel täielikult. (Lätti 2003)

Vangla kambrisüsteemi jalutusboksis on betoon, metall ja heal juhul tükike taevast läbi võre, kõrvadele terroriks kõva muusika, et omavahel suhelda ei saa. Kõike seda arvesse võttes pole imestada, et teatud kontingent inimesi ei suuda vangla hammasrataste vahelt enam välja tulla. «Märk» on külge pandud juba vanglakaristuse faktiga. Paljud märgistavad end seal saatuslikult tätoveeringutega ja paljusid tuntakse silmist ära, sest see elu on vajutanud näoilmele oma pitseri (Käsk 29.04.2009).

Vahistatud võivad eelvangistuses viibida ka rohkem kui kuus kuud, mõni isik viibib vangistusasutuses eeluuritava või kohtualusena mitmeid aastaid. Vahistatutele ei ole ettenähtud resotsialiseerimise programmides osalemine, kuna seaduse järgi on nad süüitud inimesed seni, kuni saavad kätte süüdimõistva kohtuotsuse, seega jõuavad nad selle aja jooksul, mil viibivad ühiskonnast eraldatuna omandada nn „õpitud abituse“. Vabanedes puuduvad neil oskused ja harjumus ise hakkama saada. (Lätti 2003)

Kinnipeetu psüühikat närib pidev teadmatus edaspidise kohta, hirm, lootusetus, üksindus. Tihti ka süütunne, sest ta tunneb end ohvrina ning vastava kohtlemise puhul võib tunda end sellena vangistuses viibimise lõpuni. Vahistatu jaoks on hirm ja teadmatus eeluurimise all olles suurem, kui karistust kandes, sest ta ei tea, kuu peab viibima vangistusasutuses ning seetõttu ei oska tuleviku suhtes plaane teha. Valusad on mõtted sellest, mida teevad kallid inimesed väljaspool vanglat, kellega nad koos on ja kas nad on valmis vanglasse sattunud ära ootama. Kõige hullemad on need mõtted just sel ajal, kui ei teata veel oma karistuse pikkust ning seetõttu on vahistatu emotsionaalselt tasakaalutum, kui süüdimõistetud. (Spitale 2002:8-9; Käsk 29.04.2009)

Vangistus asutuses viibimise ajast sõltub inimese sotsiaalne toimetulekuvõime. Vabaduses on kõige otsustusvõimetumgi inimene sunnitud vastu võtma otsuseid, mis vanglas inimese eest ära tehakse - päevakord, menüü, riietus, korteri- ja tööhõiveprobleemid jmt on asjad,

millega ei pea tegelema. Väga raske on pärast vabanemist jõuda äratundmisele, et peab ise endaga toime tulema. (Käsk 29.04.2009) Samuti üritavad enamus kinni peetavaid isikuid ennast emotsionaalselt maha suruda, sest kui sisestada endale, et ei hoolita millestki, siis ei tee see ka nii väga haiget. Samas on aga igal inimesel aeg-ajalt vaja kellegagi oma mõtteid ja tundeid jagada, kuid kaas kinni peetavate isikutega ei julgeta seda teha, sest igasuguseid väljaütlemisi võidakse pärast inimese vastu ära kasutada. Seetõttu surutakse võimalikult palju oma tundeid alla ning umbusaldatakse kõiki. Selline käitumine saab inimestele harjumuseks ja vanglast vabanedes ei osata enam lähedasi suhteid luua, kedagi ei julgeta emotsionaalselt lähedale lasta, kuid nii ei saa teised, kes tahavad inimest tõeliselt aidata vanglavälises keskkonnas hakkama saamises, talle efektiivset abi pakkuda, kuna vabanenu kardab, et tegelikult kasutatakse teda lihtsalt ära. (Spitale 2002:9;151-152)

Suunamaks kinni peetavaid isikuid õiguskaualekäitumisele ja õpetada neid iseseisvalt toime tulema tuleks vanglas (Ministeeriumide...2002):

- teha karistatu/vahistatu isikuanalüüs ja selgitada välja tema vajadused;
- tagada sotsiaalselt oluliste ja positiivsete sidemete säilimine, elamistingimused, tööhõive ja õiguskaitse;
- võimaldada õppida ja osaleda sotsiaalprogrammides- võõrutusprogrammides, usutegevuses, sporditegevuses ja muus arendavas tegevuses.

Kriminaalsus on õpitud käitumine. Enamik inimesi on korda saatnud mõne hälbiva või kriminaalse teo, kuid ainult indiviidide väikesearvulisel vähemusgrupil (umbes 5% kogu elanikkonnast) on krooniliste, raskete ja mõnikord ka vägivaldsete kuritegude elustiil ehk muster. Perefond, kaaslaste võrgustik ja koolid on kolm esimest valdkonda, kus õpitakse väärtusi ja hoiakuid nii enda kui maailma kohta. Kriminaalse käitumise sotsiaalpsühholoogia aluseks on tees, et indiviid õpib aja jooksul sotsiaalsete interaktsioonide seeriade kaudu nii neis kolmes esmasel kui muudeski valdkondades ära valdavalt hälbivad või kriminaalsed mõtted, tunded ja käitumised. Õppimine jätkub kogu elu jooksul, seega on alati võimalus uueks õppimiseks ehk rehabilitatsiooniks. Samas on vangistus aga üldjoontes positiivse efektiga, kuna see suurendab hoopis kuritegevust, sest vanglas domineerib kättemaks ja praktiliselt puudub isiksuse taastamise efekt. Seetõttu mõjutab vanglakaristus kahjulikult kogu ühiskonda, sest vanglast vabanedes võivad isikud olla sotsiaalselt halvemas seisus, kui vanglasse sattumise ajal. (Ross, Antonowicz, Dahlwal, Ross 1997:178; Käsk 08.11.2009)

Vabaduse kaotuse eripreventiivse eesmärgi realiseerimiseks täidab vangla järgmisi põhifunktsioone: tööhõivefunktsioon, hariduse andmise funktsioon ja sotsiaaltööküsimuste funktsioon (Sootak & Pikamäe 2001:71-72).

3.2. Tööhõive vanglas

Tööhõive funktsioon tuleneb kinnipeetavate üldisest töökohustusest ja selle sisuks on kinnipeetavate kindlustamine tööga ning kinnipeetavate töö korraldamine. Vanglatöö peamiseks eesmärgiks on kinnipeetava teenimisvõimaluste säilitamine ja suurendamine ning kinnipeetavale teatud rahaliste vahendite võimaldamine. (Sootak & Pikamäe 2001:72,100)

Eestis on põhiosa kinnipeetavatest hõivatud kolme traditsioonilise tootmisharuga – õmblustöö, puidutöö ja metallitöö. (Sõer 2003)

Tallinna vanglas saavad kinnipeetavad töötada köögis, pesumajas, ehitusremonttöödel ning metalli- ja puidutöökojas. Tallinna vanglal on sõlmitud kinnipeetavate tööjõu kasutamise kohta ka raamlepingud AS-iga Eesti Vanglatööstus, Riigi Kinnisvara AS-iga, OÜ-ga VT Marketing, millega tagatakse tööhõive ligi paarikümnele kinnipeetavatele. (Tallinna Vangla 2009b)

Justiitsministeeriumi Kriminaalpoliitika osakond on teinud uuringu, milles võrreldakse vanglas töötanud ja mittetöötanud kinnipeetavate tööhõivet vabaduses. Peamised tähelepanekud olid (Liiv & Hanni 2006):

- tööga hõivatus vähendab korduvkuritegevuse tõenäosust;
- vanglas tööga hõivatud olnud vabanemisjärgne tööhõivemäär on kuni kaks korda kõrgem kui neil, kes vanglas olles ei töötanud;
- vanglas spetsiifilisi oskusi nõudnud töid teinud kinnipeetavad on vabaduses tööturul edukamad;
- vabanemisjärgset edukust tööturul suurendavad kompleksprogrammid, mis lisaks töövahendusele pakuvad vabanenutele sõltuvusravi, majutust jms;

- 41% vanglas töötanud kinnipeetavatest tegi vabaduses tööd;
- 31% vanglas mittetöötanutest tegi vabaduses tööd.

Valdava enamiku vanglast vabanenute poolt toime pandud kuritegudest moodustavad majanduslikest motiividest ajendatud rikkumised. Toimetuleku- ja kohanemisraskused ning eelnevad ebaseadusliku rahateenimisviisi oskuse ja harjumuse olemasolu muudavad lihtsamaks otsuse uuesti kuritegu korda saata. (Solomon, Johnson, Travis, McBride 2004)

Endiste kinnipeetavate tööleidmise põhilisteks probleemideks on nende vähesed oskused ja madal haridustase. Negatiivseks pooleks on veel ka kriminaalse tausta olemasolu. Tööandjate seas tehtud küsitlusest endiste kinnipeetavate tööle värbamise kohta toodi välja järgmised tähelepanekud (Holzer, Raphael, Stoll 2003):

- tööandjad on valmis vanglast vabanenuid tööle võtma vastumeelsemalt kui muudesse riskigruppidesse kuuluvaid töötajaid;
- tööandjad on valmis vanglast vabanenuid värbama peamiselt ehitus- ja tootmistöödele, mitte aga müügi või teenindussektoritesse;
- tööandjate suhtumine oleneb vabanenute toime pandud kuriteo liigist ning vabanemisjärgse töökogemuse olemasolust (ei soovitud olla esimene tööandja pärast vabanemist).

Eestis on leidnud kinnitust, et personalitöötajad eelistavad töölevõtmisel ikka neid endisi kinnipeetavaid, kes vangistuses olles on töötanud. Samuti võetakse enim tööle neid, kes omavad kindlat kvalifikatsiooni. Üldiselt aga suhtutakse kinnipidamisasutuses viibinud isikute tööle värbamisse eelarvamuslikult. (Kallikorm 2003)

Seega kuna uuringutega on tõestatud, et süüdimõistetutele on töötamine karistuse kandmise ajal igati kasuks tulnud, aitamaks neil pärast vabanemist toime tulla, siis on otstarbekas ka vahistatuid tööga hõivata. On vahistatuid, kes veedavad vanglas mitmeid aastaid eeluuritavate või kohtualustena enne oma karistuse kättesaamist, seega pole neil mitmeid aastaid töötamiskohustust, mistõttu kaob neil igasugune harjumus töötada ning nende sotsiaalne toimetulek halveneb. Selliste vahistatute korral võib juhtuda, et süüdimõistva kohtuotsuse kätte saades selgub, et nad on vahi all olles oma karistusaja juba ära kandnud ning pääsevad vabadusse, kuid nad pole enam harjunud midagi tegema,

sellega tõuseb neil risk pöörduda tagasi kuritegelikule teele. Seega negatiivsete riskitegurite vähendamiseks on kasulik võimaldada ka vahistatutele töötamist.

2.3. Hariduse omandamine vanglas

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 37 (PS) kohaselt on igal inimesel õigus haridusele, seega ka kinnipeetavatel ja vahistatutel (Eesti Vabariigi Põhiseadus, 28. 06.1992).

Hariduse andmise funktsiooniks on kinnipeetavale üld- või kutsehariduse andmise korraldamine (Sootak & Pikamäe 2001:72).

VangS § 34 sätestab, et hariduse võimaldamise eesmärk on kindlustada kinnipeetavatele piisavate teadmiste, oskuste ja eetiliste tõekspidamistega, mis võimaldab tal jätkata vabaduses haridusteed ja töötamist.

Kõikidele kinni peetavatele isikutele peaks olema tagatud võimalus saada haridust, mis hõlmab loenguid, kutseõpet, loovat ja kultuurilist tegevust, kehalist kasvatust ja sporti, sotsiaalset kasvatust ja raamatukogu kasutamise võimalust. Samuti peaks kinni peetavatele antav haridus olema samasugune nagu samavanustele inimestele väljaspool vanglat antav haridus ning õppimisvõimalused peaksid olema võimalikult laialdased. (Euroopa Nõukogu 1990:4,14,)

Vanglas viibib inimesi, kellel on lugemis- või kirjutamisraskusi, seetõttu tuleks nendele erilist tähelepanu pöörata. Samuti on oluline, et tegeletakse loova ja kultuurilise tegevusega, sest see aitab kinni peetavatel ennast arendada ja väljendada. Võimalikult palju peaks õppimisprotsessi kaasama vanglavälise ühiskonda, et vabanedes oleks isikul lihtsam hakkama saada. (Euroopa Nõukogu 1990:5)

Vangistuse ka eelvangistuse negatiivsed tagajärjed inimesele on isiksusetaju nõrgenemine, vanglateseks muutumine ja ühiskonnast võõrandumine, seetõttu on vanglateskkonnas hariduse andmiseks vaja rohkem vahendeid ja pingutusi kui vanglavälises ühiskonnas.

(Euroopa Nõukogu 1990:16) Vangistuses viibivad inimesed on erineva haridustaseme ning iseloomuga, seetõttu oleks kõige efektiivsem hariduse andmise võimalus läheneda isikutele individuaalselt.

Hariduse andmine aitab kaasa korra ja turvalisuse tagamisele vanglas. Igasugune tegevus aitab kinni peetavatel isikutel lõdvestuda, ennast väljendada ja arendada ning mõjub hästi kinni peetavate isikute vaimsele ja füüsilisele tervisele. Enda arendamine toob õpilastes esile nende võimed, paneb neid ennast väärtustama ja seob vanglavälise ühiskonnaga. Seeläbi muutub vangla talutavamaks ning inimene ei ela vabaduse kaotust nii raskelt üle. (Euroopa Nõukogu 1990:19)

Osa vangistus asutusse sattunuist on elus palju ebaõnnestumisi üle elanud, nad pole saanud töö- ega kutsealast koolitust, haridustee on pooleli jäänud. Neil on väga madal enesehinnang ning puudub osalusvõime, nad on veendunud, et haridusel ei ole neile midagi pakkuda. (Euroopa Nõukogu 1990:22) Seega tuleb nende inimestega tõsiselt vangistuse ajal tööd teha, et nad vabanedes kohe kuritegelikule teele tagasi ei pöörduks. Sellistel inimestel on eriti suur retsidiivsuse risk, seetõttu oleks vangistusasutustes kinni peetavate isikute resotsialiseerimise raames kasulik selekteerida välja kõigepealt just sellised isikud ja pakkuda neile vajalikke juhtnööre ning veenda ja motiveerida neid ennast harima.

2.3.1. Vabatahtlike tegevus

Põhimääruse § 2 ütleb, et muude ülesannete hulgas kuulub vangla ülesannete hulka ka kinnipeetavate ja vahistatute hariduse omandamisele suunamine.

Alates 2008. a. sügisest toimusid Tallinna Vanglas vahistatutele inglise keele kursused vabatahtlike juhendamisel. Grupid moodustati keeletestide tulemuste põhjal ning tundide kestus oli 1,5- 2 tundi. Kursused toimuvad kord nädalas.

Algasid ka riigikeele kursused vahistatutele. Vastavalt Tallinna Vanglale seatud 2009. aasta eesmärkidele tuleb vahistatutele eesti keele kursus läbi viia vähemalt 1-le grupile.

Ühe grupi suuruseks võiks olla viis kuni seitse isikut. Kursuse mahuks minimaalselt 60 õppetundi kestusega 45 minutit auditoorset tööd. Kursus lõpeb koolieksamiga. Kursusel osalevad vahistatud, kes ei valda eesti keelt ning on ületanud õpikohustusliku vanuse piiri, mis tulenevalt Vangistusseaduse § 48 lõikest 1 on 18 eluaastat. (Tallinna Vangla eesmärgid 2009)

Vahistatu pöördub õppimisega seonduvates küsimustes inspektor-kontaktisiku poole. Vahistatut nõustab hariduskorraldaja koos inspektor-kontaktisikuga.

2.4. Sotsiaalprogrammid vanglas

Vangla sotsiaaltöökäitumise olemuseks on kinnipeetavate sotsiaalhoolekanne, nõustamine ning kultuuriliste ja religioossete vajaduste rahuldamine (Sootak & Pikamäe 2001:72).

Kurjategijate vanglasse sattumisse suhtutakse, kui nende kahjutuks tegemisse, isoleerides neid ajutiselt ühiskonnast. Selline arvamus tuleneb vangla väheefektiivsest suutlikkusest resotsialiseerida kinni peetavaid isikuid, samas aga hoiab vangistus kurjategijaid eemale uute kuritegude sooritamisest. Lihtsalt kinnipidamisasutuses viibimine ja oma karistuse ära kandmine ei muuda aga kurjategijat õiguskäitlaseks. Temaga on vaja tegeleda ning talle näidata, milline on õige ja seaduspärane käitumine ning toetada tema püüdlusi enda muutmiseks. Teise Maailmasõja järgselt hakkasid kriminaalõigustsüsteemis domineerima psühhoanalüütilised ideed. Sel ajal arendati välja kutsealane ettevalmistus ning õpiti nägema seaduserikkujaid koos nende psüühikasse puutuvate probleemidega, mis vajasisid „ravimist“. Jõuti järeldusele, et seaduserikkujaid pole vaja mitte karistada, vaid tähelepanu tuleb pöörata kurjategijate sügavamatele isiklikele puudujääkidele, mille „ravimise“ tagajärjel suundub inimene õiguskäitlase teele. (Kasemets 2003; Kreem 1995)

Seega peab vangla tegelema kinnipidamisasutusse sattunud isikute uute kuritegude ennetamisega. Kuriteoennetus on suunatud tulevikku, ennetuse käigus analüüsitakse minevikusündmusi ning tekitatakse lahkkelid inimese eelneva käitumise ja tulevikku suunatud eesmärkide vahel. See on kuritegude ja korrariikkumiste tõenäosuse vähendamine nende põhjustesse sekkumise kaudu. (Hilborn 2007:38, Kasemets 2003)

Dokumenteeritud uurimustega on tõestatud, et tõhusad rehabilitatsiooniprogrammid võivad langetada retsidiivsust 10-15%. Parimad programmid suudavad isegi saavutada tulemusi 30-40% ulatuses, kuid seda ainult siis, kui neid rakendada õigele populatsioonile õiges keskkonnas koos piisavate ressurssidega piisava aja jooksul. Seega peavad programmid olema hoolikalt kavandatud ning suunatud kurjategijate spetsiifilistele omadustele ja probleemidele. (Hilborn 2007:167-168; Working...17.11.2009)

Kuritegelikule teele sattunute õiguskuulekale käitumisele suunamiseks on tähtis neid kõigepealt motiveerida osalema programmides, mida on vaja nende erinevate riskide vähendamiseks. Kinnipidamisasutusse sattumine juba näitab, et inimene pole suutnud iseseisvalt oma probleemidega hakkama saada, ega oska õigeid otsuseid vastu võtta. Ei saa kedagi õpetada küll täiesti õigeid otsuseid vastu võtma, kuid saab inimest juhendada, et ta hakkaks vastu võtma õigemaid otsuseid. Selleks on tal vaja paika panna oma tegelikud vajadused ning tuleviku eesmärgid. (Johnson 2001)

Muutused on olnud inimkultuuri kaalukaks osaks juba aegade algusest peale. On võimatu jääda arengus ühele tasemele, kui kogu aeg leiavad aset muutused inimestes endis ja ümbritsevas maailmas ja kultuuris. Alati ei pruugi muutused toimuda positiivses suunas, vaid võib toimuda ka negatiivne areng. Kurjategija kriminaalne käitumine ei pruugi vangistuse ajal paraneda, vaid hoopis süveneda. Selle ära hoidmiseks ongi vaja võimaldada kinni peetavatele isikutele erinevaid tegevusi ning programmides osalemist. (Johnson 2001; Bolton 2006)

Vahistatud peavad viibima 23 tundi ööpäevast oma kambris koos teiste vahistatutega, omamata privaatsust ning liikumisvabadust. See mõjutab negatiivselt inimese vaimset tasakaalu. Seetõttu tuleb lähtuda kindla inimese individuaalsetest riskidest ja vajadustest ning keskenduda teguritele, mis mängivad olulist rolli inimese kuritegelikus käitumises. Seega pärast riskide hindamist on kergem leida sekkumisprogramme, mis võimaldavad iga

isiku puhul just tema jaoks vajalikke meetmeid, juhtimaks teda kõrvale kuritegelikult teelt. (Sotsiaalministeerium 2006)

Tallinna Vangla 2009. a. eesmärkidest lähtudes tuleb tagada rehabilitatsiooniprogrammide läbiviimine vähemalt 30 vahistatutele. Programmidenä on soovituslik kasutada "Eluviisi treeningut", "Sotsiaalsete oskuste treeningut" ja "Viha juhtimist". Konkreetsete programmide maht planeeritakse vastavalt sihtgrupile, kuid kõiki programme tuleb kasutada vähemalt ühel korral ning programmide planeerimisel tuleb arvestada, et neid viiakse läbi ühtlaselt mõlemal poolaastal. (Tallinna Vangla eesmärgid 2009)

Vangistuse täideviimise eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine (VangS § 6 lg 1). Lisaks karistusele toimub VangS § 105 lg 1 kohaselt vanglas ka eelvangistuse kandmine, kuid siiski ei ole eelvangistuse täideviimine vangla olemuslikuks põhiülesandeks, kuna tegemist ei ole karistuse, vaid kriminaalmenetluses kohaldatud tõkendiga, seega ei pöörata vahistatute võimalustele osaleda erinevates tegevustes ja programmides erilist tähelepanu. (Sootak & Pikamäe 2001:66) Sellegipoolest on Tallinna Vangla alustanud projektiga, mis võimaldab ka vahistatuid erinevate tegevustega hõivata.

Vahistatute, samuti nagu kinnipeetavategi seas on inimesi, kellel on füüsilisi, psüühilisi või sotsiaalseid kõrvalekaldeid ja kelle toimetulekuvõime ei ole iseseisvalt hakkama saamiseks piisav, seetõttu on vaja neile teha kättesaadavaks teatud rehabilitatsiooniteenused. (Hanga 2005:5) Vahistatu suunab sotsiaalprogrammi inspektor-kontaktisik tuginedes kinni peetud isiku käitumisele vanglas ning toime pandud kuriteo laadile. Järgnevalt kirjeldatakse programme, milles Tallinna Vangla vahistatud osaleda saavad.

2.4.1. „Sotsiaalsete oskuste treening“

Uuele kuriteole võivad tõukeks saada ununenud või puudulik sotsiaalne kompetentsus igapäevaolukordades ja sellest tulenevad arusaamatused. Seetõttu on vaja nendele riskiteguritele tähelepanu pöörata juba vanglasse sattumise ajal. Sotsiaalsete oskuste treening on mõeldud regulaarselt toimuva osana üldisest kinni peetavate vabanemise

ettevalmistusprotsessist. (Justiitsministeerium 2005:47) Vahistatud võivad iga hetk vanglast vabaneda, kui selgub, et pole nende karistamiseks piisavalt tõendeid või kui eelvangistuse kohaldamine tõkendina ei ole enam otstarbekas, seega on oluline, et kui isik on ka lühikest aega kinnipidamisasutuses, siis saab ta juhtnööre, mis aitaksid tal tulevikus oma eluga iseseisvalt ja õiguskuulekalt hakkama saada.

Programmi eesmärgiks on õpetada ja kinnistada vahistatute sotsiaalseid oskusi paremaks toimetulekuks vabaduses. (Justiitsministeerium 2005:46)

Treeningu käigus	õpitakse	(Justiitsministeerium 27.04.2009):
<ul style="list-style-type: none">• kuulama;• vestlust algamata;• autoriteetidega suhtlema;• „ei“ ütlemata;• viha ohjama;• reageerima vihastamisele;• enda eest seisma;		<ul style="list-style-type: none">• konfliktiolukorraga toime tulema;• valikuid tegema ja läbi rääkima;• kriitikat tegema;• kriitikat vastu võtma;• ennast esitlema;• tunnustust avaldama;• tunnustusele reageerima

Osalejaid ergutatakse mõtlema ja oma arvamust avaldama, asjadele uue nurga alt lähenema, antakse teatud selgitusi tuntud nähtustele. Kursuse käigus muutub osalejate silmaring ning omandatakse igapäevaeluks vajalikke teadmisi. (Justiitsministeerium 2005:47)

2009. aastal osales „Sotsiaalsete oskuste treeningus“ kaheksateist Tallinna Vangla vahistatut. „Sotsiaalsete oskuste treening“ toimusid kahes erinevas grupis. Grupid olid venekeelsed. Kursused algasid 2009. aasta jaanuaris. (Tallinna Vangla sotsiaalosakond 2009)

2.4.2. „Eluviisitreening“

Programm on mõeldud sõltuvusainete kuritarvitajatele/sõltlastele ja hasartmängu sõltlastele, kelle puhul sõltuvus põhjustab õigusvastast käitumist. (Eluviisitreening 27.04.2009)

Eesmärgiks on sõltuvust tekitavate ainete tarvitamist muuta. Peaesmärk on aidata sõltlastel lõpetada sõltuvusainete tarvitamine ja/või hasartmängude mängimine ning vähim eesmärk on saavutada kontroll tarvitamise/mängimise üle. (Eluviisitreening 27.04.2009)

Programmi käigus (Eluviisitreening 27.04.2009):

- tugevdatakse osalejate motivatsiooni, tuues välja sõltuvusega kaasnev kahju ning näidatakse kasu, mida annab sõltuvusest jagusaamine;
- analüüsitakse sõltuvusainete tarvitamise ja õigusvastase käitumise vahelisi seoseid;
- koostatakse treeningplaan ning viikase läbi enesekontrollitreening;
- õpitakse sotsiaalse surve ja sõltuvusega toime tulema;
- õpitakse tagasilööke ära hoidma ja nendega toime tulema.

„Eluviisitreeningut“ võib läbi viia nii individuaal- kui grupitööna: individuaaltööna 6-8 kohtumist üks kord nädalas üks tund ning rühmatööna 8-10 kohtumist üks kord nädalas poolteist tundi. Rühmatöö puhul võiksid juhendajad kohtuda osalejatega neli-viis korda ka individuaalselt, et arutada kodutöid. (Eluviisitreening 27.04.2009)

Tallinna Vanglas kasutatakse grupitöömeetodit ning 2009. a. osales programmis kuus vahistatut. „Eluviisitreeningut viidi läbi kord nädalas. Kursus algas 16.04.2009 ning toimus vene keeles. (Tallinna Vangla sotsiaalosakond 2009)

2.4.3. „Viha juhtimine“

Programm „Viha juhtimine“ on kognitiiv- käitumuslik lühikursus, kus tegeletakse oma mõtlemise ja käitumisega loengute, nädisolukordade jälgimise, rollimängude, arutelude ja kodutööde abil. (Justiitsministeerium 2005:12)

Programmi eesmärgiks on osalejatele selgitada, mis nendega toimub, kui nad vihastavad. Neile seletatakse, miks on vaja ärritumist kontrollida ja milleks on viha juhtimine kasulik. Õpilastele antakse võimalus rolliharjutuste abil trennida viha valitsemist. (Justiitsministeerium 2005:11)

Kohtumiste	põhiteemad	on	(Justiitsministeerium 2005:12):
	<ul style="list-style-type: none">• vihatekitavate olukordade äratundmine;• kehakeele valitsemine;• rahustavad mõtted;• lõdvestumine;• asjalik, kehtestav suhtlemisviis;• kriitika ja solvangutega toimetulek;		<ul style="list-style-type: none">• rühma survega toimetulek;• enese vihaleõhutamise tuvastamine;• käegalöömise vältimine, enese motiveerimine.

Tähtis on kursuse käigus näidata, et halbade tagajärgedeni viivat mõtlemis- ja käitumisstereotüüpi on võimalik vältida. Sobivaim moodus selleks on treening-programmis osalejad saavad võimaluse eneseväljendamiseks näiteks rollimängude kaudu. (Justiitsministeerium 2005:12)

Tallinna Vanglas 2009. a. toimunud „Viha juhtimise“ programmis osales kuus vahistatut. Programm toimus ühes grupis ja eesti keeles. (Tallinna Vangla sotsiaalosakond 2009)

2.4.4. „Convictus“

Convictus Eesti on mittetulundusühing, mille töö põhisuunaks on HIV- positiivsete ja uimastisõitlaste psühhosotsiaalne abistamine ja nõustamine (Convictus 29.04.2009).

Convictus Eesti oli loodud Convictus Rootsi abiga oktoobris 2002. Convictus Eesti ema-organisatsioon alustas oma tööd Stockholmis rohkem kui 20 aastat tagasi pakkudes abi uimastisõitlaste HIV-positiivsetele kodututele. Põhilisteks klientideks on HIV-positiivne

uimastisõltlane, kinnipeetav/endine kinnipeetav, lõpetamata haridusega inimene, töötu, vene keelt rääkiv ning tihti ka kodutu inimene. Lisaks pakutakse teenuseid ka uimastisõltlaste lähedastele ning toimuvad loengud HIV/AIDS-i ja uimastisõltuvuse teemadel. (Convictus 29.04.2009)

Convictuse töö põhisuunad (Convictus 29.04.2009):

- HIV-positiivsete uimastisõltlaste juhtumikorraldus, tugirühmad ja psühhosotsiaalne abistamine;
- uimastisõltlaste ja nende lähedastele tugiteenused;
- tugigrupid HIV-positiivsetele kinni peetavatele isikutele kõikides Eesti vanglates ning teraapia- ja tugiteenused uimastisõltlastele kinnipidamisasutustes;
- HIV/AIDS-i ja narkomaania temaatiliste loengute läbiviimine

Tallinna Vanglas toimuvad Convictuse tugirühma koosviibimised pidevalt ning osalemine on vabatahtlik. Hetkel toimub grupi tegevus vene keeles. (Tallinna Vangla sotsiaalosakond 2009)

Vahistatutele kursuste korraldamise ja sotsiaalprogrammide läbiviimise võimalused on piiratud, kuna puuduvad ruumilised võimalused. Kõikide kursuste ja sotsiaalprogrammide läbiviimiseks kasutatakse ametnikega kokkusaamisruume, mis ei ole kohaldatud grupitööde läbiviimiseks ning ei ole varustatud vajalike tehniliste vahenditega.

3. UURIMUSLIK OSA

Käesolevas uurimustöös analüüsitakse vanglas vahistatutele suunatud sotsiaalprogrammide läbiviimist Tallinna Vanglas. Lõputöö autor ei leidnud allikaid selle kohta, et Eestis oleks varem läbiviidud uuringuid käesoleva teema kohta. Varasemalt on uuritud vanglast vabanenute tööle saamise võimalusi, eeldusi ja probleeme, mis on mõnevõrra seotud antud teemaga, kuna vahistatutega tegelemine nende kinnipidamisasutuses viibimise ajal on positiivseks eelduseks vabaduses toimetulekuks. Samuti on uuritud distsiplinaarkaritude mõju kinnipeetavatele isikutele Tallinna Vangla näitel. Käesoleva lõputöö raames läbiviidava uuringu eesmärgiks on tõestada või ümber lükata kaks hüpoteesi ja üks alahüpotees, milleks on:

- programmides osalemise ja distsipliinirikumiste toimepanemise vahel on seos- programmides osalenud vahistatud panevad toime vähem distsipliinirikumisi kui mittehõivatud vahistatud;
- programmide läbiviijate hinnangul on programmides osalemine vahistatutele kasulik.

Alahüpotees: Peamiseks takistuseks vahistatutele programmide läbiviimisel on vahistatute suur liikuvus vanglas sees ning vanglate ja kohtute vahel.

Uurimuse teostamiseks kasutas autor poolstruktureeritud intervjuud kui kvalitatiivset meetodit. Intervjueeriti erinevaid ametnikke, kes viisid või siiani viivad vahistatutega läbi erinevaid programme. Intervjuu käigus esitatud küsimuste vastustega taheti tõestada või ümber lükata hüpoteesi: programmide läbiviijate hinnangul on programmides osalemine vahistatutele kasulik. Alahüpotees: Peamiseks takistuseks vahistatutele programmide läbiviimisel on vahistatute suur liikuvus vanglas sees ning vanglate ja kohtute vahel.

Intervjuu kava küsimuste ettevalmistamisel on aluseks võetud vahistatute hõivetegevuse analüüs. Intervjuu kava koosneb kolme gruppi jaotatud küsimustest, mille abil selgitatakse välja vahistatutega tegelevate ametnike arvamus vahistatutele kohaldatud ning senini käimasolevate programmide läbiviimise protsessist ja vajalikkusest eeluuritavatele ja

kohtualustele. Intervjuu kava on tööle lisatud (Lisa 1). Kõik intervjuud on autori poolt nummerdatud ning viidetena uurimusandmete analüüsis esitatud.

Lisaks intervjuule viidi läbi Riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registril (edaspidi kinnipeeturegister) põhinev uuring, milles vaadeldi programmides osalenud vahistatute distsipliinirikumisi. Kinnipeeturegistril vaadeldud andmete põhjal viidi läbi ka korrelatsiooniuuring, mille peaesmärgiks oli vaadelda, kas distsiplinaarkaristuste ja programmides osalemise vahel on seos. Algselt oli plaanis lisada uuringusse ka intsidendid, kuid uuringu läbiviimise käigus nähtus, et kui vahistatul puudusid distsiplinaarkaristused, siis üldjuhul ei olnud tal ka intsidente. Paaril vahistatul küll oli intsidente, kuid uurimuse üldtulemusi ei oleks see mõjutanud, seega jättis autor intsidentide vaatlemise antud lõputöö raames tehtud uuringust välja. Uuriti vahistatute distsipliinirikumiste toimepanemist programmides osalemise ajal ning viis kuud enne ja pärast programmides osalemist. Uuringu eesmärgiks oli tõestada või ümber lükata hüpotees: programmides osalemise ja distsipliinirikumiste toimepanemise vahel on seos- programmides osalenud vahistatud panevad toime vähem distsipliinirikumisi kui mittehõivatud vahistatud.

Kahe üksteist toetava uuringu tulemustele tuginedes saadi kindlamad vastused hüpoteesidele ning saavutati lõputöö eesmärk.

3.1. Uurimuse metoodika, korraldus ja valim

3.1.1. Kinnipeeturegistril põhinev uuring

Kinnipeeturegistri uuringu läbiviimiseks sai töö autor Tallinna Vangla direktori loa. Uurimuse sooritamiseks kasutas töö autor statistiliste andmete analüüsi erinevate programmide ja tegevustega hõivatud olnud vahistatute hulgas. Kinnipeeturegistril põhinev uuring viidi läbi 2010. a. märtsikuus. Kinnipeeturegistril vaadeldavate vahistatute valimiks olid valitud Tallinna Vangla vahistatud, kes olid olnud või on siiani hõivatud mõne tegevusega ning sellised vahistatud, kes ei ole tegevustega hõivatud. Kokku vaadeldi

150 vahistatut- 75 tegevustes osalenut (mõned on siiani programmidega hõivatud, mõned on praeguseks kas programmid ja muud tegevused edukalt lõpetanud või nendes osalemisest loobunud) ning 75 ilma hõivetegevuseta vahistatut. Erinevate tegevustega hõivatud olnud vahistatud valiti sotsiaalosakonna statistiliste andmete järgi, mittehõivatud vahistatud valiti juhuslikult Tallinna Vangla esimesest ja teisest eelvangistushoonest.

Registrist ei võetud vahistatute isikuandmeid, vaid põhilisteks kriteeriumiteks, mida vaadeldi olid: vahi all oleku pikkus, distsiplinaarkaristuste arv (hõivatud olnute seas vaadeldi distsiplinaarkaristusi viis kuud enne ja viis kuud pärast programmides osalemist ning osalemise ajal. Mittehõivatute puhul vaadeldi kogu vahi all oleku ajal toime pandud distsiplinaarkaristusi), programmides osalemise aktiivsus ehk siis kes võttis korralikult programmide raames ettenähtud kokkusaamistest osa, vangistuses viibimiste arv. Nendest lähtepunktidest tulenevalt leidis töö autor keskmise vahi all viibimise pikkuse, samuti programmides osalenud vahistatute puhul nende vahistatute hulga, kes millegi tõttu jätsid programmi pooleli. Kogutud andmete alusel viis autor läbi ka korrelatsiooni uuringu, mille tulemusena uuriti seoseid distsiplinaarkaristuste, programmide pikkuste, vangistuste arvu ja selle vahel, kas vaatluse all olevad kinnipeetavad isikud on varasemate karistuste ajal osalenud erinevates programmides.

3.1.2. Intervjuu

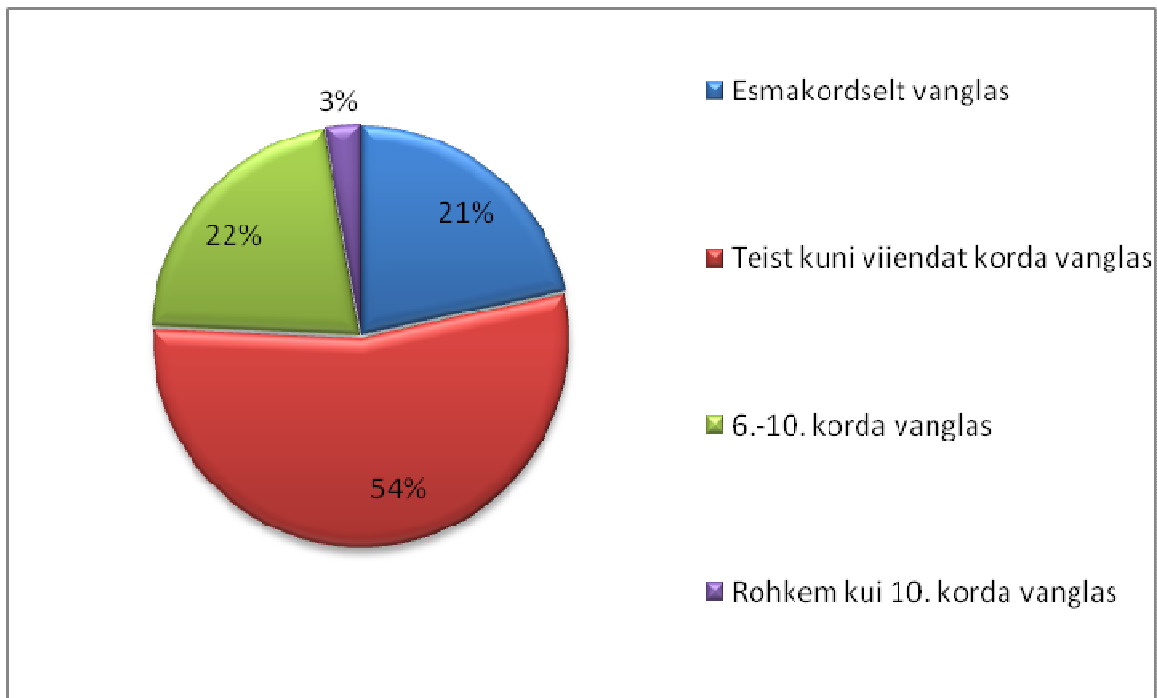
Uurimuse teise osa läbiviimise meetodiks valis töö autor kvalitatiivse uurimismeetodi. Valimi maht ei ole väga suur, intervjueriti kuuest vahistatutega sotsiaalprogramme läbiviinud vanglateenistuse ametnikust nelja, seetõttu kasutas autor poolstruktureeritud intervjuud, mis andis võimaluse esitada intervjueritavatele täpsustavaid küsimusi. Intervjuude paremaks läbiviimiseks koostati intrvjuu plaan, mis aitas intervjuusid hoida lõputöö teema raames, samas olid koostatud küsimused avatud, et saada teada küsitletavate individuaalset arvamust. Intervjuude läbiviimise ajal viibis üks ametnikest, kes tegeleb vahistatutele mõeldud programmide läbiviimisega, puhkusel ning teine mitmepäevasel koolitusel, mistõttu jäid nemad intervjueritavate seast välja. Intervjuu kavas väljatoodud küsimused olid jaotatud kolme ossa ning intervjuud viidi läbi Tallinna Vanglas 2010. a. 22. märtsil. Intervjueritute seas oli kaks psühholoogi ja kaks sotsiaaltöötajat. Läbiviidud

intervjuud kestsid 60-120 minutit ning lähtudes Isikuandmete kaitse seadusest ja konfidentsiaalsuspõhimõttest pole ametnike nimesid lõputöös kasutatud. Ametnikud osalesid intervjuudes vabatahtlikult. Töö autor protokollis kõik intervjuud, kuna puudus diktofon.

3.2. Uurimuse tulemused

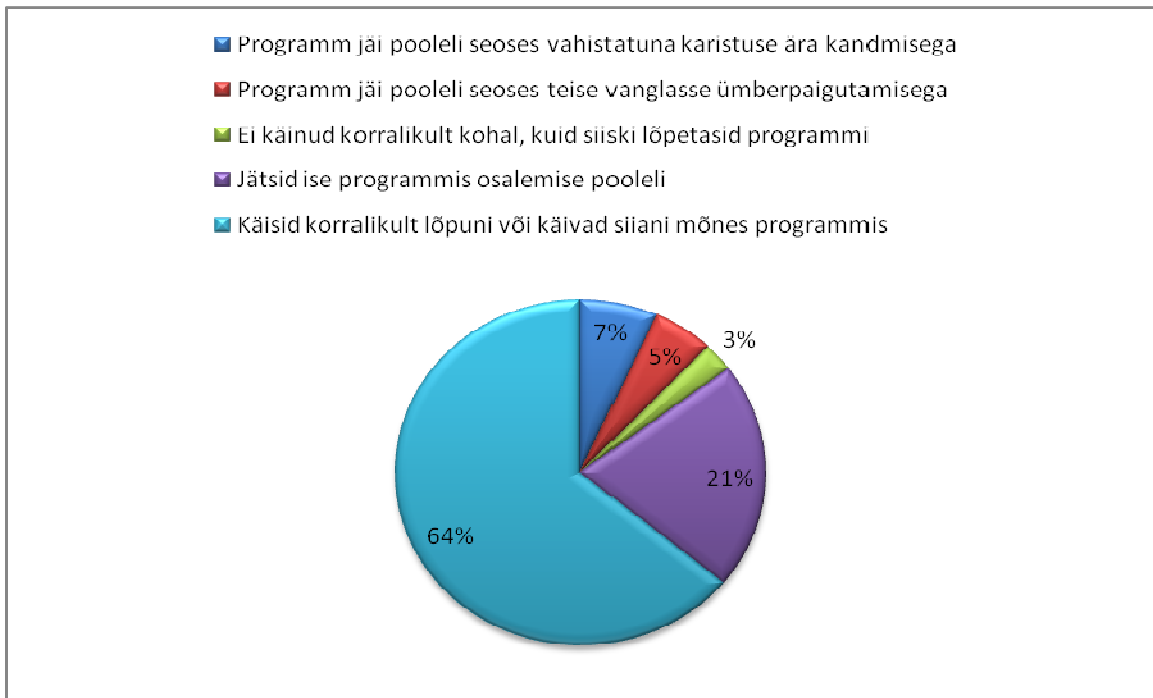
3.2.1. Kinnipeeturegistri uuringu tulemused

Tegevustes osalenud vahistatute seas oli keskmiseks vahi all oleku pikkuseks 12 kuud ning keskmiselt olid vaadeldavad kinni peetavad isikud enne mingisse programmi saamist vahi all 7,3 kuud. 75-st hõivatud kinnipeetavast 16 olid esimest korda vanglas ning nende hulgast oli vaid ühel vahistatul üks distsiplinaarkaristus. Mitmendat korda karistatuid oli kokku 59, nende hulgas oli ilma distsiplinaarkaristusteta vahistatuid 41 ning 18 vahistatut omasid distsiplinaarkaristusi, mis olid määratud neile viis kuud enne programmides osalemist, programmides osalemise ajal ning viis kuud pärast osalemist. Vahistatute hulgas oli teist kuni viiendat korda vanglas viibivaid isikuid 53,3 % ning 6-10 korda vanglas viibivaid isikuid 21,3 %. Rohkem kui kümnendat korda viibis vanglas 2,7 % 75-st vaatluse all olnud vahistatust. (Joonis 1)

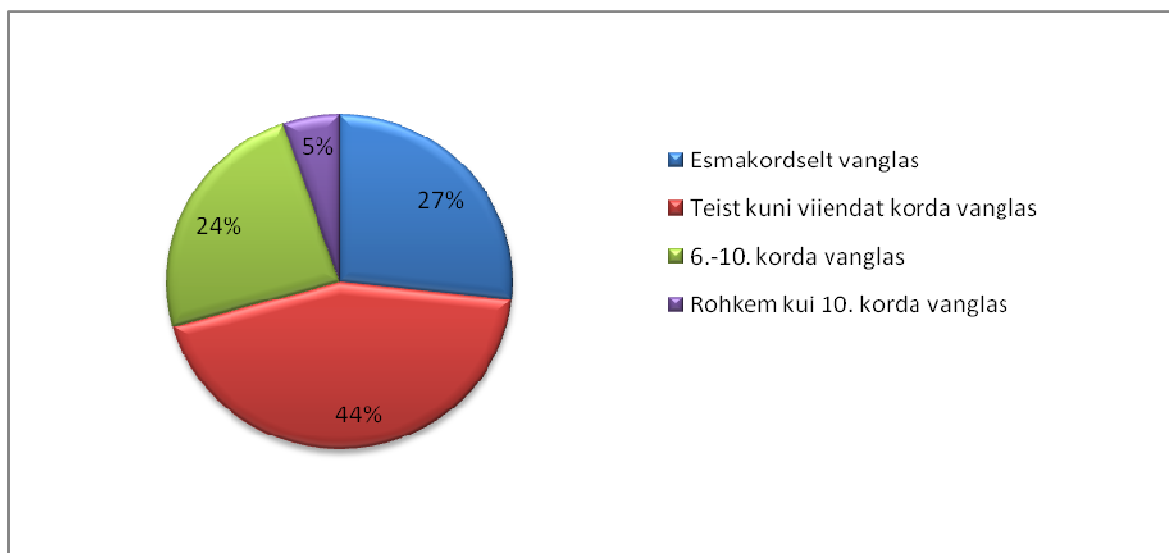
Joonis 1. Vangistuses viibimiste arv programmides osalenud vahistatute hulgas

Varem on programmides osalenud vahistatute seast hõivatud olnud 30,5 %. Seoses vahistatuna karistuse ärakandmise ja vabanemisega jäi programm pooleli viiel vaatluse all olnud vahistatul. Programmi juba lõpetanute seas oli vahistatutena karistuse ära kandjaid 9,3 %. Teise vanglasse ümberpaigutamise tõttu jäi programm pooleli neljal vahistatul, kellest kaks olid naissoost kinni peetavad isikud. Omal soovil programmid pooleli jätanud vahistatuid oli 21,3 %, kellest üks oli naissoost vahistatu. Vahistatuid, kes ei käinud korralikult kõikidel programmis ettenähtud kohtumistel, kuid siiski lõpetasid programmid, oli 2. 75-st vahistatust ühe kohta algatati uus kriminaalasi vanglateenistuse ametniku ründamise eest.

Joonis 2. Programmides osalemise aktiivsus

Programmides mitte osalenud vahistatute seas oli keskmiseks vahi all oleku pikkuseks 9,1 kuud. 75-st vaadeldud vahistatust oli esmakordselt vanglas 20 kinnipeetavat, kellest 4 omasid distsiplinaarkaristusi ning 16 vahistatut olid distsiplinaarkaristusteta. Mitmendat korda vanglas olevaid vahistatuid oli kokku 55, kellest 45 ei omanud distsiplinaarkaristusi ning 10 olid distsipliini rikkunud. Vaatluse all olnud vahistatute hulgas oli 2-5 korda vanglas viibivaid isikuid 44 % ja 6-10 korda vanglas viibivaid 24 %. Enam kui kümnendat korda viibib vanglas 5,3 %. (Joonis 3)

Joonis 3. Vangistuses viibimiste arv programmides mitteosalenud vahistatute hulgas

Mittehõivatud vahistatute seas oli eelnevate karistuste ajal hõivatud olnud vahistatuid 34,5%. Sarnaselt programmides osalenud vahistatutega oli ka mittehõivatud olnud vahistatute seas üks vahistatu, kes ründas vanglateenistuse ametnikku.

Korrelatsioonikordaja arvutamisel saadi programmide pikkuse ja distsiplinaarkaristuste arvu võrdlemisel tulemuseks 0,10, mis näitab ilmekalt, et distsiplinaarkaristuste ja programmides osalemise vahel ei ole seost ehk siis ei sõltu kinni peetavate isikute distsipliini rikkumine sellest, kas nad on hõivatud või ei ole.

	Distsiplinaarkaristuste arv	Programmide pikkus tundides	Mitmes vangistus	Varem osalenud
Distsiplinaarkaristuste arv				
Programmide pikkus tundides	0,10			
	p=,207			
Mitmes vangistus	0,04	-0,15		
	p=,611	p=,061		
Varem osalenud	-0,01	0,02	0,28	
	p=,932	p=,763	p=,000	
Programmid praegu	0,01	0,77	-0,11	-0,05
	p=,862	p=,000	p=,192	p=,575

Tabel 1: korrelatsiooni uuringu tulemused.

Eeltoodud tabelist nähtub veel, et korrelatsioonikordaja on suurem juhtudel, mille puhul võib ka ilma uuringuta eeldada, et seos nende vahel on olemas. Näiteks on seda vangistuse arv ning varasemate vangistuste ajal osalemine erinevates programmides. On selge, et kui

isik on mitu korda vanglas karistust kandnud, siis võib ta olla ka varem mitmeid programme läbinud. Samuti on korrelatsioonikordaja suurem programmide pikkuse ja praegu käivates programmides osalemise vahel, kuna poolteks vaatluse all olevateks kinni peetavatest isikutest olid need, kes osalesid või osalevad senini mõnes programmis.

Teiste vaatluse all olnud kriteeriumite vahel, mille kohta tehti lõputöö käigus korrelatsioonikordaja arvutamine, märgatavat seost ei leitud.

3.2.2. Intervjuude tulemused

Intervjueeritavate ütlused on kaldkirjas ja autoripoolsed kommentaarid on püstkirjas. Kõikidelt intervjueeritavatelt ei küsitud täpselt ühesuguseid küsimusi, vaid teemade grupid olid ühesugused, seega ei ole ka tulemuste kajastuses välja toodud kindlaid küsimusi, vaid teema ning sellest lähtuvalt intervjueeritavate ütlused vastavate teemade kohta. Kaldkirjas olevate ütluste taga olev märge näitab, mitmendast intervjuust on antud mõte võetud.

Gruppide moodustamine

Peamiseks valimi moodustamise viisiks on inspektor-kontaktisikute (edaspidi kontaktisk) poolt saadetud vahistatute seast gruppidesse sobivate isikute välja selgitamine. Selline oli kõikide intervjueeritavate ühtne vastus. Protsess käib järgmiselt: programmide läbiviijad teavitavad kontaktisikuid uue programmi peatsest algusest ning seejärel kontaktisikud saadavad elektronposti teel programmide juhtidele kinni peetavate isikute nimed, kelle puhul kontaktisikutel on alust arvata, et nendel vahistatutel on otstarbekas teatud programmid läbida või siis on kinni peetavad isikud ise avaldanud soovi mingisse programmi pääsemiseks. Seejärel programmide juhid viivad kinni peetavate seas läbi vestlused väljaselgitamaks, kas kontaktisikute poolt soovitatud isikud sobivad algavatesse programmidesse ning vestluste tulemuste alusel pannakse kokku grupid. Gruppide kokkupanemise peamisteks kriteeriumiteks on: kinni peetava isiku motivatsioon grupis osalemiseks, kinni peetavate isikute vajadus teatud programmi järele. Arvestada tuleb ka julgeolekuosakonna ametnike otsustega erinevate kinni peetavate isikute ühte gruppi kokku panemise osas.

Mõnikord soovitavad psühholoogid kinni peetavaid isikuid programmidesse(3). Individuaalvestluste kaudu ja nendest lähtuvalt oma oskustele tuginedes saavad psühholoogid parema ülevaate isikute probleemidest, seega oskavad nad kontaktidest paremini hinnata isikute vajadusi teatud programmide järele.

Probleemid osalejate valikul

Üheks probleemiks osalejate valikul on erinevad julgeolekuosakonna või kohtu poolt määratud isolatsioonid. *Programmi soovisid pääseda kaks vahistatut, kuid kumbki ei sobinud julgeoleku kaalutlustel gruppi, seega jäeti mõlemale vahistatule programmis osalemise võimalus andmata, kuna ei hakatud nende vahel valima, sest mõlemal oli tarvidus programmi järele (3).*

Kontaktisikutel ei ole aega kõikide kinni peetavate isikutega vestelda, et välja uurida nende probleemid ning probleemidest lähtuvalt siis soovitada vahistatuid vajalikesse programmidesse. Kinni peetavad isikud on kohati väga manipuleerivad, eriti mis puudutab nende tahtmise saamist (1,2). Seega kui kontaktisik paari lauselise vestluse käigus küsib kinni peetavalt isikult, kas ta soovib mingisse teatud programmi ja isik vastab jaatavalt ning paari sõnaga lisab veel juurde, kui väga tal enda arvates ikka seda programmi vaja on, siis ilma põhjalikuma uurimiseta, kas vahistatul ka tegelikku vajadust selle programmi järele on, võib juhtuda, et isik satub programmi nimekirja, mida tal tegelikult vaja ei olekski. Programmide läbiviijad küll vestlevad enne lõpliku programmides osalejate nimekirja kokkupanemist isikutega, keda kontaktisikud on soovitanud, kuid just arvestades kinni peetavate isikute manipuleerivat käitumist võib sellegi poolest sattuda kinni peetav isik programmi, mille järele tal vajadust ei ole. Seetõttu võib aga programmist ilma jääda selline kinni peetav isik, kellel on tõsine vajadus mingite oskuste arendamise järele. Samas on aga kontaktisik see, kes kinni peetavate isikutega igapäevaselt kokku puutub ning teab nende käitumist ja isikuomadusi, mille järgi oleks lihtsam kinni peetavaid isikuid gruppidesse suunata.

Samas ei pruugi olla alati küsimus selles, et kontaktisik ei ole saanud kinni peetava isiku probleemidest õigesti aru, vaid vanglas viibivatele isikutel ei ole lihtsalt õiget ettekujutust käimasolevate programmide sisust. *Programmide kohta käiv informatsioon ei jõua vahistatuteni (4). Seetõttu võib juhtuda, et teadmatuse pärast isik kas ei taha mõnes programmis osaleda, mida talle pakutakse või siis just tahab osaleda mingis programmis,*

mida tal tegelikult niiväga ei olekski vaja ja järjekordselt võib jääda programmist ilma isik, kelle vajadus oleks teatud programmi järele kordades suurem.

Narkomaanide puhul ei ole otstarbekas neid kaasata programmidesse, mille eesmärk on sõltuvust tekitavate ainete tarvitamise muutmine, enne, kui nende viimasest narkootikumide tarvitamisest on möödunud vähemalt kuus kuud (1,2). Põhjuseks see, et vähema aja jooksul on inimese organism veel liialt narkootilise aine mõju all ning ta kipub eitama oma probleeme seoses narkootikumidega. Samadel ametnikel, kes selle probleemi välja tõid, oli juhus, kus kinnipeetav keeldus „Eluviisitreeningust“, kuna ta arvas, et tal ei ole seda programmi vaja, kuna pärast vabanemist tarvitab ta narkootikume kindlasti edasi. Isik oli viibinud vahi all viis kuud, enne programmi pääsemist. Tema puhul algas programm liiga vara, kuna psühhoaktiivse aine tarvitamisest tingitud mõju psüühikale polnud piisavalt taandunud, mille tõttu isik eitas oma probleemi ning soovis ainet edasi tarvitada. Ükski programm ega taasühiskonnastav tegevus ei anna positiivset mõju, kui inimene ise ei tunnista endale oma probleemi ja soovi sellele lahendust leida.

Põhilised põhjused, miks jäi programm pooleli

Kinni peetavate isikute suur liikuvus, ümberpaigutamised, kohtusaalist vabastamised, karistuse äraandmised, samuti kinni peetavate enda soovil programmide pooleli jätmise (3,4). Hoiame ennast kursis gruppides osalejate karistusaegadega (nende isikute puhul, kes alustavad programmides vahistatutena ning grupi ajal jõustub kohtuotsus) ning kui kellegi vabanemise aeg on enne programmi lõppu, siis viime selle isikuga läbi individuaalsed kokkusaamised selle programmi raames, milles ta osaleb (1,2). Sellega tagatakse isikule kogu programmis käsitletava informatsiooni kättesaadavus. Kõik programmide juhid peaksid ideaalis selliselt tegutsema, kuna individuaalvestluste käigus suudab inimene ennast paremini avada, kuna tema on ainukene, kelle probleemidega tegeletakse ning kogu programmi läbiviija tähelepanu on pööratud temale.

Programmides osalevate vahistatute arvu suurendamine

Kõik vastanud olid selle poolt, et rohkem vahistatuid oleks tarvis hõivata programmidega, kuid samuti olid intervjueritavad ka ühel nõul selles osas, et rohkem vahistatuid ei ole ressursside puudumise tõttu võimalik hõivata. Kõikidel kinni peetavatel isikutel on probleemid oma eluga hakkamasaamisega, vastasel juhul ei oleks nad seadusega pahuksis. Seetõttu on neil ka ilmselge vajadus erineva sotsiaalse nõustamise järele, mida aga

praegusel juhul ei ole vanglal võimalust pakkuda, kuna puuduvad nii materiaalsed- kui inimressursid. *Samuti ei ole vanglas piisavalt häid terapeut-treenereid, kes suudaksid jõuda sügavuti inimeste probleemideni ning sellest lähtuvalt oleksid võimelised muutma juba ka inimeste veendumusi nii, et nad edaspidi suudaksid elada ilma seadust rikkumata (1,4).*

Korralduslikud probleemid

Kahel intervjuueeritaval ei ole üldiselt olnud probleeme programmide läbiviimise korraldusliku poolega. *Vahel on olnud raskusi saatmistega, kuid mitte häirivalt palju (1,2).* Kahe teise vastanu kokkupuuted korralduslike probleemidega olid jällegi märksa ulatuslikumad. Saatmistega olid neil järgmised probleemid: *saatjatel olid kadunud saatelehed; saatjatel puudus informatsioon ümberpaigutatud kinni peetavate kohta, kes olid programmide nimekirjas (ei oldud välja uuritud, kas nimekirjas olevad vahistatud olid ümberpaigutatud ühe eelvangistushoone siseselt või olid viidud teise eelvangistushoonesse, kuna teatud kinni peetav isik ei viibinud kambris, kus ta oli eelmise grupikokkusaamise ajal viibinud, siis tema uut asukohta välja ka ei uuritud ning seega ei saadeti teda ka programmi); saatmisnimekirjad erinesid programmi juhtide nimekirjadest, mistõttu saadeti programmi kas vale inimene või jäeti üldse keegi saatmata (3,4).*

Suur probleem on osakondade vahelise informatsiooni vahetamisega, seetõttu on ka palju segadust saatmiste ja programmide nimekirjadega (3,4). Eelvangistushoonetes on programmide läbiviimise puhul segavateks faktoriteks veel kõiksugused muud liikumised ja tegevused nagu näiteks: *kinni peetavate pesemas saatmised, helistamised, kokkusaamised ametnikega, lühiajalised kokkusaamised, pood, pesuvahetused (1,2).* Kõik need tegevused käivad eelvangistushoonetes graafikute alusel, seega kui teatud kambrite kinni peetavatel isikutel on näiteks helistamise päev ja samal päeval on ka mingi programmi toimumise aeg, siis ilmselgelt valib kinni peetav isik telefonikõne selle asemel, et minna mõnda programmi. Telefonistil on keskmiselt 50 helistamise avaldust päevas, seega kellaajaliselt ei ole paika pandud, mis kell täpselt telefonist mingi kambri juures on, seetõttu on kinni peetav isik nõus ka päev otsa oma kambris olema vaid sel eesmärgil, et mitte ilma jääda oma telefonikõnest.

Muudatused programmides- poolt või vastu

Üldiselt olid kõik vastajad rahul praeguste programmide sisulise ülesehitusega ning programmide läbiviimise juhiseiga, kuna programmid täidavad oma eesmärgi. Vahel selgub grupitöö käigus, et mõne grupi puhul on teatud teemadele vaja pöörata suuremat tähelepanu kui grupijuhises ettenähtud, siis lisatakse grupitöösse mõningaid praktilisi harjutusi või teemaarendusi. Kõik intervjueeritavatest olid rahul praeguste tegevuste läbiviimistega.

Programmides osalemise aktiivsus, motivatsioon

Vahistatud osalevad suurema huviga programmides kui süüdimõistetud. See tuli kõikide intervjueeritavate vastustest välja. Seda seetõttu, et vahistatud viibivad enamuse ajast kambrites, kus nad jõuavad väga palju mõelda oma probleemide, tegude ja nende tagajärgede üle. Mida rohkem nad oma elu üle järele mõtleavad, seda kiiremini saavad nad aru oma probleemidest ning nende lahendamise tähtsusest ning endale oma nõrkade külgede tunnistamine motiveeribki neid osalema programmides.

Samuti on vahistatute suurem huvi erinevate tegevuste vastu tingitud nende paigutatusest mitmekesti ühte väikesesse kambrisse. Inimesed ei saa väikeses ruumis olla omaette ning seetõttu suureneb neil sisemine pinge ja igasugune kambriväline tegevus toob neile vaheldust ning rahustab mõningal määral. *Samuti teevad vahistatud võrreldes süüdimõistetutega põhjalikumalt ka oma koduseid ülesandeid (kõik).* Süüdimõistetute nõrk motivatsioon, aga suur huvi programmide vastu on tingitud nende arvamusest, et erinevate programmide, eriti nende programmide läbimine, mis on kirjutatud individuaalsesse täitmiskavasse, on positiivseks eelduseks sellele, et nad tingimisi ennetähtaegselt vabaneda saaksid. Selline huvi ei ole aga kasulik, sest nad ei osale programmides mitte enda, vaid kohtuniku pärast, kes nende tingimisi ennetähtaegset vabanemist menetleb. *Samuti on süüdimõistetute puhul peamiseks vabanduseks, miks nad ei teinud oma kodused ülesandeid korralikult see, et neil oli eluosakondades nii palju muud tegemist, et neil polnud lihtsalt aega koduste tööde tegemiseks (3,4).* Eluosakondades saavad kinnipeetavad vabamalt päeval liikuda ning ka teistes kambrites olevate kinnipeetavatega suhelda. Käiakse spordisaalis, sööklas söömas, õues jalutamas, teiste kambrite kinnipeetavatega doominod mängimas ning seetõttu ei ole neil ka võrreldes eelvangistushoonete kambrites viibivate vahistatutega nii palju aega ja tahtmist iseenda ja oma mõtetega tegelemiseks, sealhulgas ka grupijuhtide poolt antud koduste tööde tegemiseks.

Arvamused kinnipeeturegistri uuringu kohta

Raske on leida otsesest seost distsiplinaarkaristuste ning programmides osalemise vahel (kõik). Distsipliinirikumised on mõjutatud teistest aspektidest nagu näiteks isiku veendumused (1,2). Kinni peetav on toime pannud isikuvastase kuriteo ning sellest lähtuvalt on temal näiteks veendumus, et vägivallaga saab probleeme lahendada ning kui kambris tekib sõnavahetus ja inimesele tundub, et ta ei saa teisiti seda probleemi lahendada, kui ainult läbi vägivalla kasutamise, siis seda ta ka teeb. Sellisele probleemide lahenduskäigule järgneb aga karistus – distsiplinaarkaristus või isegi uus kriminaalkaristus.

Samuti on vanglas kinni peetavate jaoks oluline nende positsioon teiste kinni peetavate silmis. Keegi on saavutanud/jätnud kaas kinni peetavatele isikutele karmi ja jõulise mulje, siis ta üritab seda muljet juba põhimõtteliselt säilitada, seda näiteks läbi vanglateenistuse ametniku solvamise või siis halvemal juhul ametniku ründe kaudu, millele järjekordselt järgneb siis vastavalt kas distsiplinaarmenetlus või kriminaalmenetlus.

Resotsialiseeriva tegevuse olulisus vahialusega

Vahi all võib isik viibida nädalaid, kuid, isegi aastaid, seetõttu on oluline tegeleda isikutega juba nende vahistatu staatuses. Esiteks on inimeste avanemise aeg erinev. Näide: *grupiliikmed avanesid alles programmi lõpus ning just alates sellest avanemisest oleks olnud otstarbekas nende inimestega edasi töötada, kuid kuna programm sai läbi ning uus programm vajab alustamist, jäid need inimesed põhimõtteliselt omapead (3,4). Nende isikute puhul oleks kõige mõjusam olnud jätkata individuaalvestlustega, kuna programmid ei pane inimest veel muutma oma põhimõtteid ning veendumusi, kuid siiski panevad inimese mõtlema. Programmid muudavad inimese suhtumist temasse endasse ning tema probleemidesse. Gruppides tehtav töö õpetab inimest analüüsima oma elu teise nurga alt aitab leida seoseid tema käitumise ja mõtlemise vahel. Programmis osalejad avastavad, kuidas mõtlemine muudab nende käitumist ning kuidas nende käitumine omakorda muudab nende elukäiku. Kui inimene ei osanud varem suhelda teiste inimestega, tundis ennast üksikuna ning alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamises nägi ta ainukest võimalust oma muret ja pingeid leevendada, siis nende abil ta oma murest üritaski vabaneda. Programmid aga tutvustavad inimestele uusi võimalusi pingete maandamiseks ning teiste inimestega suhtlemise alustamiseks (1,2).*

Vahistatute riskide hindamine

Kui inimene vahistatakse ning tuuakse vanglasse, siis tuleks temaga läbi viia esmane vestlus, mille abil selgitatakse välja tema esmased probleemid ning riskid, millest lähtuvalt saaks tema suhtes rakendada temale vaja olevaid resotsialiseerivaid tegevusi (kõik)i. Alguses kohe ei tule kõik probleemid ning riskid kindlasti välja, seetõttu oleks otstarbekas samade inimestega umbes kahe kuu pärast uus vestlus läbi viia, sest siis on alanud juba deprivatsioon ning tulevad ilmsiks isiku sügavamad probleemid (1,2). Töö autor on samuti sellel arvamusel, et vahistatute saabudes vanglasse tuleks nendega vestlus läbi viia, sest mõni kinni peetav isik ei käi üldse kontaktisikuga vestlemas, kui ametnik oma ringkäike kambrite juures teeb. Seega mõningatel juhtudel ei teagi kontaktisik, mis inimesega mõne vahistatu näol tegemist on, seega oleks tõenäoliselt isiku esmaseks pikemaks tundmaõppimiseks vestlus riskihindajaga, kes vestleb isikuga pärast tema kohtuotsuse jõustumist. Ühest vestlusest on ilmselgelt vähe, et saada mis inimesega tegelikult tegemist on, seetõttu oleks kasulik järjepidev isiku käekäigu jälgimine tema vahi all oleku ajal.

Erinevused programmide läbiviimistes süüdimõistetutele, vahistatutele

Üldiselt olid kõik vastajad seisukohal, et pole vahet, kas tegemist on vahistatute või süüdimõistetutega. Kõik oleneb inimeste motivatsioonist ning valmisolekust omandada teadmisi, mida neile programmis pakutakse. Samuti oleneb palju grupijuhist, kas ta oskab ennast kuulama panna ning inimestes huvi tekitada või ei. Kui on olemas inimesed, kellel on probleem ja kes oma probleemi tunnistavad ning vanglal on neile lahendus pakkuda, siis isiku staatus vangistuses ei mõjuta programmide eesmärkide saavutamist (1,2).

Muudatused, mida võiks vahistatute hõivetegevuse korralduse juures läbi viia

Oleks vaja gruppi narkodiileritele, kes ise narkootikume ei tarvita, küll aga müüvad keelatud aineid teistele. Samuti pole siiani ühtegi gruppi, mis käsitleks moraalipõhimõtteid ega gruppi, mis tegeleks veendumuste muutmisega. Veel võiksid vahistatud saada kambrisiseselt rohkem tegutseda, näiteks mängida erinevaid lauamänge. See aitaks vähendada deprivatsiooni ja stressi teket (2).

Samuti oleks hea kaasata vahistatuid erinevatesse ühiskondlikult kasulikesse töödessa (2). Selle teostamine nõuaks muidugi vangla poolt suuremat inimressurssi valvurite näol, kes peaksid teostama tugevat järelevalvet nende kinni peetavate isikute üle, kes väljaspool vangla territooriumi töötaksid, kuid samas oleks see riigile märksa mõistlikum, sest kinni

peetavate isikute ülalpidamine on üpriski kallis ja nende tööle rakendamine oleks kasulik nii kinnipeetutele endile kui ka riigile, kuna kinni peetavatel isikutel säiliks tööharjumus ning samas saaksid tehtud erinevad vajalikud tegevused.

3.3. Uurimuse järeldused

3.3.1. Kinnipeeturegistri uuringu järeldused

Autor on töö käigus jõudnud järeldusele, et distsipliinirikumiste toimepaneku ja programmides osalemise vahel ei ole seost, mis näitab, et programmides osalemine ei mõjutanud vahistatute distsipliini rikkumiste toime panemist.

Käesolevas töös tehtud uuringule võib tuua võrdluseks Kirsika Hanimäe 2008. aastal tehtud uuringu, mis tehti distsiplinaarkaristuste mõju kohta kinnipeetavatele Tallinna Vangla näitel, kust nähtub, et kui olukord nõuab siis on distsipliinirikumise toimepanemine vabandata. Seega on distsipliinirikumiste toimepanemine seotud eelkõige inimese isiksusega ehk siis kui palju ta suudab ennast teatud pingelistes olukordades tagasi hoida või kui palju ta üldse laseb ennast häirida erinevatest ettetulevatest olukordadest.

Programmides osalenud vahistatute ja mittehõivatud olnud vahistatute distsiplinaarkaristuste arvu võrdluses ei ole märgata sellist vahet, mis paneks kindla põhja väitele, et programmides osalenud vahistatud panevad vähem distsipliinirikumisi toime, kui need vahistatud, kes ei ole erinevate tegevustega hõivatud. Korrelatsioonikordaja 0,10 distsiplinaarkaristuste ja programmide vahel näitab antud lõputöö raames vaatluse all olnud kinni peetavate isikute puhul kindlat seose puudumist. Esmakordselt vanglas viibivate vahistatute puhul võiks antud töös uurimise all olnud vahistatute näol öelda, et mittehõivatud esmakordsete vahistatute arv, kes omavad distsiplinaarkaristusi, on veidi suurem kui programmis osalenud ja distsipliini rikkunud vahistatute arv. Samas mitmendat korda vanglas viibivate mittehõivatud vahistatute seas on vähem distsipliinirikkujaid, kui programmides osalenud mitmendat korda vanglas viibivate vahistatute hulgas. Siiski on

need vahed nii väikesed, et ei anna põhjust arvata, et programmides osalemise ja distsipliinirikumiste vahel oleks seos, seega on esimene antud töös püstitatud hüpotees ümberlükatud.

3.3.2. Intervjuude järeldused

Intervjuude vastuste põhjal võib kindlalt öelda, et programmide läbiviijate hinnangul on programmi mõju selles osalenud vahistatule positiivne. Peamiseks takistuseks vahistatutele programmide läbiviimisel on vahistatute suur liikuvus vanglas sees ning vanglate ja kohtute vahel. Seega on teine käesolevas lõputöös ning selle alahüpotees leidnud kinnitust. Intervjuude tulemuste põhjal on autor jõudnud järeldusele, et vahi all viibivate isikutega tuleks praegusest enam tegeleda, kuna intervjuueeritavate vastustest nähtub, et just vahistatutel on suurem motivatsioon erinevatesse tegevustesse süveneda ning kaasa töötada. Lähtudes asjaolust, et eelvangistushoone kambrites viibimine paneb inimesi enda ja oma probleemide peale rohkem mõtlema ning enesega rohkem tegelema, oleks otstarbekas võimalikult palju tähelepanu pöörata isiku nõrkade külgede arendamisele just tema vahi all oleku ajal, sest grupijuhtide tööpraktikale tuginedes on süüdimõistetud vähem motiveeritud oma probleemidega tegelema. Pärast kohtuotsuse jõustumist põhineb kinnipeetavate huvi erinevate tegevuste vastu parema iseloomustuse saamiseks tingimisi ennetähtaegse vabanemise jaoks.

Vahistatutele toimuvate tegevuste eesmärk ei olegi niivõrd muuta nende käitumist, vaid esialgu siiski vähendada deprivatsiooni ja vangistusega kaasneva stressi mõju inimesele ning suunata teda mõtlema ja analüüsima oma käitumist ning selle mõju tema elule.

3.4. Ettepanekud

Autor on arvamusel, et efektiivse taasühiskonnastava sekkumise aluseks on õige hetke ära tabamine, mil kinni peetav isik on valmis vastu võtma talle vajaminevat abi, suutmaks

vabaduses hakkama saada ilma seadust rikkumata. Samuti on oluline võimalikult varajane kinni peetavate isikute probleemide kaardistamine ning sellest tulenev õigeaegne sekkumine. Seetõttu teeb autor oma tööle tuginedes järgmised ettepanekud:

- Viia sisse kontaktisikute poolset intervjuud vanglasse saabunud vahistatutega – selgitamaks välja peamised kinni peetavate isikute probleemid kohe vangistusasutusse saabudes, et kindlaks teha, milliseid resotsialiseeriva sisuga sekkumisi on isiku suhtes vaja kohaldada selleks, et ta hakkaks elama õiguskaualekalt;
- Võtta kasutusele uus programm narkodiilerite jaoks, kes ise ei tarvita narkootikume, kuid müüvad neid edasi. Programm peaks tegelema moraalipõhimõtete selgitamisega;
- Hõivata rohkem vahistatuid- selle tulemusena saaks suurem hulk kinni peetavaid isikuid võimaluse oma sotsiaalseid oskusi ja toimetulekuvõimet parandada ning erinevates tegevustes osalemine pidurdaks „õpitud abituse“ omandamist;
- Parandada suhtlemist erinevate osakondade vahel- intervjuude vastustest selgus, et suuri probleeme oli programmidesse saatmisega, seega oleks otstarbekas tihendada saatmisega tegeleva osakonna ja programmide läbiviimisega tegeleva osakonna vahelisi suhteid;
- Uurida aasta pärast uuesti vahistatute hõivetegevust ning võrrelda vahistatute motivatsiooni süüdimõistetute omaga;
- Uurida erinevatest programmides lähtuvalt distsipliinirikumisi vanglasiseselt- näiteks, kas „Viha juhtimises“ osalevad vahistatud panevad toime rohkem vägivallega seonduvaid distsipliinirikumisi;
- Uurida programmides osalemise aktiivsust ning motivatsiooni kriminaalhoolduses- kui vangistusasutuses on vahistatute motivatsioon suurem kui süüdimõistetutel, siis kuidas osalevad juba vabaduses olevad, kuid käitumiskontrollile allutatud endised kinni peetavad isikud, erinevates programmides.

KOKKUVÕTE

Vahistamine ei ole karistus, seega pole vahistatutele ettenähtud ka osalemine erinevates tegevustes. Samas aga mõjub vangistus, sealhulgas ka vahi all viibimine inimesele negatiivselt. Vahistatud viibivad tihtilugu eeluuritavate või kohtualustena vangistusasutustes kauem kui kuus kuud, mille tõttu eemaldutakse tavaühiskonnast. Vabanedes ei oska inimene enam iseseisvalt hakkama saada, kuna vangistuses viibides ei ole ta pidanud muret tundma igapäevaste asjade üle nagu näiteks toidu muretsemine, elektriarve maksmine või pesupesemine. Inimene muutub vanglas abituks.

Selleks, et inimesed pärast vabanemist uuesti kuritegelikule teele tagasi ei pöörduks, vaid tuleks iseseisvalt toime, peaks vanglas tegema vanglas karistatutele/vahistatutele isikuanalüüs ja selgitama välja tema vajadused. Samuti tuleks kinni peetavatele isikutele tagada oluliste ja positiivsete sidemete säilimine, elamistingimused, tööhõive ja õiguskaitse ning võimaldada õppida ja osaleda sotsiaalprogrammides, usutegevustes ja muudes arendavates tegevustes.

Vahistatu jaoks on hirm ja teadmatus eeluurimise all olles suurem, kui karistust kandes, sest ta ei tea, kaua peab viibima vangistusasutuses ning seetõttu ei oska tuleviku suhtes plaane teha. Erinevad tegevused vangistusasutuses viibimise ajal aitavad vähendada stressi teket ning suunavad inimest õiguskuulekale teele.

Lõputöö raames viidi läbi kaks uuringut. Riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registril põhinevate andmete alusel korrelatsiooniuring, mille tulemusel lükati ümber hüpotees: programmides osalemise ja distsipliinirikumiste toimepanemise vahel on seos- programmides osalenud vahistatud panevad toime vähem distsipliinirikumisi kui mittehõivatud vahistatud. Distsipliinirikumiste toimepanemine oleneb siiski inimesest, tema meelteseisundist ning olukorrast, mille tõttu ta distsipliinirikumise toime paneb.

Samuti viidi läbi intervjuud vahistatutega tegelenud ametnike seas, mille tulemusel leidis kinnitust hüpotees: programmide läbiviijate hinnangul on programmi mõju selles osalenud vahistatule positiivne. Peamiseks takistuseks vahistatutele programmide läbiviimisel on

vahistatute suur liikuvus vanglas sees ning vanglate ja arestimajade vahel. Kõik intervjueeritavad olid veendumusel, et vahistatutega tuleks aktiivsemalt tegutseda, sest oma vahi all oleku ajal süveneb inimene rohkem talle pakutavatesse tegevustesse ning mõtleb oma käitumise ja tegude tagajärgede üle. Kohtuotsuse jõustumisel muutub ka kinnipeetava motivatsioon erinevates tegevustes osalemisse, kuna siis on kinnipeetavate uueks eesmärgiks programmide läbimisega saada parem iseloomustus tingimise ennetähtaegseks vabanemiseks ning seetõttu ei täida tegevused ka oma eesmärki ega mõjuta inimest muutuma õiguskäulekaks. Seega on igati otstarbekas pakkuda vahistatutele võimalust osaleda erinevates tegevustes.

РЕЗЮМЕ

Дипломная работа написана на тему «Организация занятости подследственных на примере Таллиннской тюрьмы», Работа написана на эстонском языке и состоит из 51 листов. При написании работы были использованы 43 источника.

Гипотезой работы является выявление связи между участием подследственных в программах и совершаемых ими дисциплинарных проступках – имеющее занятость подследственные совершают меньше проступков, чем подследственные, не занятые деятельностью.

Целью работы является описание работы по занятости подследственных и ее значения для подследственных на примере Таллиннской тюрьмы.

Для решения поставленных в дипломной работе целей и гипотезы, в 2010 году проведено исследование находящихся в Таллиннской тюрьме подследственных на основании данных Регистра заключенных, а также проведены интервью с сотрудниками Таллиннской тюрьмы, в чьи обязанности входит организация занятости подследственных.

Гипотеза не нашла подтверждения, по оценке проводящих программы сотрудников, влияние программ на подследственных их прошедших, в части совершения ими проступков, пассивно. Основной причиной, по мнению автора, препятствующей прохождения программ подследственными, является их постоянное перемещение как внутри тюрьмы, так и между тюрьмами и судами.

Из работы также следует, какое важное значение для заключенных имеет занятость работой, учебой, участие в социальных программах, из чего следует также значимость занятости для подследственных.

KASUTATUD KIRJANDUS

Bolton, R. 2002, 2003, 2006. *Igapäevaoskused*. Tartu: Väike Vanker

Convictus. <http://www.convictus.ee> 29.04.2009

Euroopa Nõukogu. 1990. *Vanglaharidus*.
http://www.epea.org/index.php?option=com_wrapper&Itemid=228 22.03.2009

Euroopa Nõukogu. 2004. *Raport Eesti valitsusele Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta, mis toimus 23.-30- septembril 2003*. <http://www.cpt.coe.int/documents/est/2005-06-inf-est.pdf>

Gornik, M. *Moving from Correctional Program to Correctional Startegy: Using Proven Practices to Change Criminal Behavior*. <http://www.docstoc.com/docs/2985451/Moving-from-Correctional-Program-to-Correctional-Strategy-Using-Proven-Practices> 10.11.2009

Hanga, K. 2005. *Muudatustest rehabilitatsiooni korraldamises. - Sotsiaaltöö 1*.
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Sotsiaaltoe_ajakiri/2005/Sotsiaaltoe_2005_1.pdf 10.04.2009

Hanimägi, K. 2008. *Distsiplinaarkaristuse mõju kinnipeetavale Tallinna Vangla näitel*. [Lõputöö] Sisekaitseakadeemia Justiitskolledž

Hilborn, J. 2007. *Ülevaade kuriteoennetuse planeerimisest*. Tallinn: Justiitsministeerium

Holzer, H. J., Raphael, S., Stoll, M. A. 2003. *Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work. Employment Barriers Facing Ex-Offenders*.
<http://www.waynerawlings.com/downloads/Employment%20Barriers.pdf> 13.12.2009

Johnson, S. 2001. *Jah või Ei. Teejuht paremate otsusteni*. Tartu: Väike Vanker

Justiitsministeerium. 2005. *Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates.*

Justiitsministeerium. *Eluviisitreening* [Programmi tutvustav voldik] 27.04.2009

Justiitsministeerium. *Sotsiaalsete oskuste treening.* [Programmi tutvustav voldik] 27.04.2009

Kallikorm, K. 2003. *Vanglast vabanenute tööhõive võimalused.* [Bakalaureusetöö] Tartu Ülikool Sotsioloogia ja Sotsiaalpoliitika osakond. <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=22360/Vanglast+vabanenute+t88h6ive+v6imlased.pdf> 13.12.2009

Karistuse kandmine.. <http://www.vangla.ee/6494> 27.03.2009

Kasemets, P. 2003. *Sotsiaalprogrammid vanglas. – Sotsiaaltöö 4.* http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Sotsiaalto_ajakiri/2003/Sotsiaalto_2003_4.pdf 10.04.2009

Kask, K. 2005. *Uue kuriteoriski hindamine kriminaalhoolduses. – Sotsiaaltöö 4.* http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Sotsiaalto_ajakiri/2005/Sotsiaalto_2005_4.pdf 10.04.2009

Klopets, Urvo 2009. *Vahistamiste analüüs.* Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika osakond.

Kreem, R. 1995. *Sotsiaaltöö teooria ja praktika. Lähtealused, isikliku, perekondliku ja ühiskondliku elu tugevdamiseks.* Eesti Sotsiaaltöötajate Koondis Lääneriikides. Tartu

Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003 RT I 2003, 27, 166 - 19.11.2008 RT I 2008, 52, 288 <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13088645> 28.03.2009

Käsk, R. *Kellele on vanglakaristus kasulik.* <http://www.eestikirik.ee/arhiiv/99/10/13/varia.html> 29.04.2009

Laine, M. 1994. *Karistusviiside varieerumine: repressioonidest koostööni. Vangla reformimine*. Tallinn: EELK Kriminaaltöö Keskus.

Laine, M. 1997. *Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse*. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia

Liiv, M.L. & Hanni, E. 2006. *Vangide tööhõive vabaduses: vanglas töötanud ja mittetöötanud kinnipeetavate võrdlus*. Justiitsministeerium. http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=26164/VANGITOOH6IVE_VIIMANE290906.pdf 10.04.2009

Lätti, E. 2000. *Sotsiaaltöötajana vanglas. - Sotsiaaltöö 4*. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Sotsiaalto_ajakiri/2000/Sotsiaalto_2000_4.pdf 10.04.2009

Ministeeriumide tegevus vahistatute, kinnipeetavate ja tingimisi karistatute resotsialiseerimisel. 2002. <http://www.neti.ee/cgi-bin/cache?query=vangistuse+m%F5ju&alates=0&url=http%3A%2F%2Fwww.riigikontroll.ee%2Fupload%2Ffailid%2Ftao044.pdf> 10.04.2009

Pollock, J. M. 2003. *Prisons and Prison Life. Costs and Consequences*. Texas State University- San Marcos. Los Angeles, California: Roxbury Publishing Company

Ross, R. R., Antonowicz, D. H., Dahlwal, G. K., Ross, R. D. 1997. *Prosotsiaalse kompetentsuse edendamine: Kognitiiv-käitumuslikud suunad kriminaalpreventsioonis ja kurjategijate rehabilitatsioonis*.

Sildala, M. 2006. *Korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määr kriminaalhooldusalustel ja seda mõjutavad tegurid Tartu Maakohtu kriminaalhooldusosakonna näitel*. [Bakalaureusetöö] Tartu Ülikool Haridusteaduskond Eripedagoogika osakond. http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=24445/Maret-bak-t88-Retsidiivsus_Tartus.pdf 12.04.2009

Sisevalve toimkonnaraamat Tallinna Vangla. 27.04.2009a. [Tallinna Vangla siseveeb]

Solomon, A. L., Johnson, K. D., Travis, J., McBride, E. C. 2004. *From Prison to Work: The Employment Dimensions of Prisoner Reentry. A Report of the Reentry Roundtable.* Washington, DC: Urban Institute.
http://www.urban.org/UploadedPDF/411097_From_Prison_to_Work.pdf 13.12.2009

Sootak, J. & Pikamäe, P. 2001. *Kriminaaltäitevõigus.* Tallinn: Kirjastus ilo

Sotsiaalministeerium. 2006. *Juhtumikorralduse käsiraamat.* Tallinn: Imagoline OÜ

Spitale, L. 2002. *Prison Ministry. Understanding Prison Culture Inside and Out.* Nashville, Tennessee: B&H Publishing Group

Sõer, A. 2003. *Kogu tõde Eesti Vanglatööstusest. – Sotsiaaltöö 4.*
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Sotsiaaltoe_ajakiri/2003/Sotsiaaltoe_2003_4.pdf 10.04.2009

Sõmer, S. 2004. *Võlusõna- rehabilitatsioon. – Sotsiaaltöö 1.*
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Sotsiaaltoe_ajakiri/2004/Sotsiaaltoe_2004_1.pdf 10.04.2009

Tallinna Vangla eesmärgid 2009. [Tallinna Vangla siseveeb]

Tallinna Vangla põhimäärus 6.12.2001 RTL 2001, 133, 1929 - 16.05.2008 RTL 2008, 43, 588 <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12967465> 28.03.2009

Tallinna Vangla 2009. <http://www.vangla.ee/tallinn> 27.03.2009

Tallinna Vangla. 2009. *Tallinna Vangla sotsiaalosalakonna poolt läbi viidavad sotsiaalõppe programmid ja sekkumised eelvangistusosalakonnas 2009.* Tallinna Vangla sotsiaalosalakond.

Tänav, R. 2008. *Eesti kinnipeetavate hinnang relatiivsele deprivatsioonile.* [Lõputöö] Sisekaitseakadeemia Justiitskolledž.

Tüllinen, K. 2008. *Vahistatute hõivetegevuse korraldus*. [Memo] Justiitsministeerium
Vanglate osakond.

Vangistusseadus 14.06.2000 RT I 2000, 58, 376 - 20.02.2009 RT I 2009, 15, 93
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13153089> 28.03.2009

Vangla sisekorraeeskiri Justiitsministri 30.10.2000 määrus nr 72
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13120156> 28.03.2009

Working *With* *Offenders*
<http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/workingoffenders/workingoffenders1.htm#evid1> 17.11.2009

JOONISED

Joonis 1. Vangistuses viibimiste arv programmides osalenud vahistatute hulgas.....	31
Joonis 2. Programmides osalemise aktiivsus.....	32
Joonis 3. Vangistuses viibimiste arv programmides mitteosalenud vahistatute hulgas.....	33
Tabel 1. Korrelatsiooniuringu tulemused.....	32

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimustik.

Protsess

Valim

Mille alusel valiti isikud gruppidesse?

Millised olid peamised probleemid osalejate valikul?

Mitu grupis alustanud isikutest jättis grupitöös osalemise pooleli? Millised olid poolelijätmise põhjused?

Kas Teie arvates oleks vaja programmides osalevate vahistatute arvu suurendada?

Põhjendage!

Kas vahistatuid motiveeriti eelnevalt gruppides osalema? Kuidas?

Korraldus

Kas vahistatud saadeti programmidesse õigeaegselt?

Kas läbiviidavate programmide juures oleks Teie arvates vaja midagi muuta? Kui jah, siis mida?

Mis on suurimad raskused vahistatutele mõeldud programmide läbiviimisel?

Kas vahistatud osalesid programmis/grupitöodes või tekkis sellega probleeme? Kui tekkis raskusi, siis milliseid?

Mõju

Kas vahistatute ja süüdimõistetute suhtumises erinevates sotsiaalprogrammides osalemisse on erinevusi? Milliseid?

Kas programmi ajal/lõpus on märgata vahistatute käitumises/suhtumises muutusi? Milliseid?

Miks Teie arvates on käimasolevad programmid vahistatute jaoks kasulikud? Põhjendage!

Kas programmid täidavad oma eesmärged?

Kas Teie arvates on otstarbekas ka edaspidi vahistatutele erinevaid programme läbi viia? Põhjendage!

Lõputöö raames viiakse läbi kinnipeeturegistri uuring seoses programmides osalenud vahistatute distsipliinirikumistega. Uuritakse programmides osalenud vahistatute distsipliinirikumiste toimepanemist programmides osalemise ajal ning kolm kuud enne ja pärast programmis osalemist. Uuringuga soovib autor tõestada või siis ümber lükata püstitatud hüpoteesi: Programmides osalenud vahistatud panevad toime vähem distsipliinirikumisi kui need vahistatud, kes ei ole erinevate tegevustega hõivatud olnud. Kas Teie arvates leiab see hüpotees kinnitust või mitte? Põhjendage!

Üldisemad küsimused

Kuidas hindate Eesti vanglates viibivate vahistatute olukorda?

Mis on põhilised põhjused/probleemid Teie arvates, mille pärast vahistatud vajaksid erinevaid sotsiaalprogramme? Põhjendage!

Kas Teie arvates on resotsialiseeriv tegevus oluline kinni peetud isikuga juba tema vahistamise ajal või alles pärast süüdimõistva kohtuotsuse kättesaamist? Põhjendage!

Kas Teie arvates oleks vaja teha riskihindamist ka vahistatutele? Põhjendage!

Kas vahistatutega tegelemine erineb millegi poolest süüdimõistetutega tehtavast tööst? Põhjendage!

Kas oli millegi poolest vaja muuta vahistatutele tehtavate programmide sisu/ülesehitust millegi poolest võrreldes süüdimõistetutega? Kui jah, siis miks?

Milliseid muudatusi Teie arvates tuleks veel vahistatute hõivetegevuse korralduse juures läbi viia?